

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST**

Darijan Radić

**ĆIRILOMETODSKA IDEJA
U 19. STOLJEĆU**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Mario Strecha

Zagreb, lipanj 2016

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Konfesionalna pripadnost kao čimbenik oblikovanja nacionalnog identiteta.....	5
3. Nastanak i sadržaj ćirilometodske ideje.....	8
3.1. Ćirilometodska ideja u historiografskoj znanosti.....	8
3.2. Pojava ćirilometodske ideje u Hrvatskoj.....	9
3.2.1. Doprinos Franje Račkog i Josipa Jurja Strossmayera.....	10
3.3. Struktura ćirilometodske ideje prema Dartelu.....	27
3.3.1. Povijesna interpretacija života i djela sv. Ćirila i Metoda.....	28
3.3.2. Vizija jedinstva Crkava.....	29
3.3.3. Slavenska ideja.....	33
3.3.4. Dogmatsko i ekleziološko vrednovanje pravoslavlja.....	34
3.4. Tumačenje ćirilometodske ideje.....	37
4. Zaključak.....	40
5. Literatura.....	43

1. Uvod

Kada dođete do kraja akademskog obrazovanja, jedno od glavnih pitanja koje studenti sami sebi postavljaju jest što ili o čemu pisati za svoj diplomski rad. S jedne strane imate puno tema koje su istražene, no s druge strane postoje teme kojima se ne posvećuje puno pažnje. Moja odluka od početka je bila pisati o 19. stoljeću. Smatram kako je to zanimljivo stoljeće koje krije u sebi mnoštvo neistraženih tema. Također jako dobro objašnjava događaje koji su se događali tokom 20. stoljeća pa i danas. Kako nisam imao temu za diplomski, a htio sam da to bude 19. stoljeće, odlučio sam porazgovarati sa profesorom i svojim mentorom Mariom Strechom. U razgovoru s profesorom došli smo do zajedničke teme, Ćirilometodska ideja u 19. stoljeću. S obzirom da sam završio teologiju, a 19. stoljeće sam smatrao zanimljivim, ova tema mi je bila više nego prihvatljiva. Moram priznati kako nisam posjedovao neko dublje znanje o ovoj temi te kako sam istražujući otkrio mnoštvo zanimljivih ideja, događaja.

Što se tiče samog istraživanja, postoje razni izvori koji govore o ćirilometodskoj ideji u 19. stoljeću. Kao glavni temelj i izvor za diplomski rad koristio sam istraživanje nizozemskog teologa i istraživača Geert Van Dartela. U svojem radu često ću se koristiti njegovim istraživanjima. Dartel je u svojoj knjizi „*Ćirilometodska ideja i svetosavlje*“ na jedan jednostavan način istražio najbitnije o ćirilometodskoj ideji. Dakle, knjiga je jedno sustavno istraživanje ove zanimljive teme koja obrađuje samu srž ćirilometodske ideje u 19. stoljeću. Dartelova knjiga mi je uvelike pomogla u istraživanju baš kao i istraživanja profesorice Gross koja je svojim djelima „*Vijek i djelovanje Franje Račkog*“ te „*Prema hrvatskom građanskom društvu*“ precizno istražila nositelje ćirilometodske ideje, Račkog i Strossmayera, te kontekst u kojem su njih dvojica djelovali. Profesorica Gross nam tako daje uvid u njihova istraživanja, problematiku koju su vodili, kako su pokušali provest ideju i slično. Tu su još i Janko Oberški, Ivanka Petrović, Nikša Stančić i drugi istraživači čija istraživanja sam koristio

u svojem radu. Neke od istraživača sam tek koristio kako bih dobio uvid u kontekst istraživanja, odnosno ideje stoga služe kao podloga za daljnja istraživanja te je takva literatura isključivo sekundarna jer nije upotrijebljena direktno u radu.

U radu ću istražiti nastanak i sadržaj ćirilometodske ideje te način na koji nam Dartel i **M. Gross** opisuju događaje vezane uz ideju. Dakle tu će biti govora o ćirilometodskoj ideji u historiografskoj znanosti, zatim pojava ideje u Hrvatskoj, struktura ideje te tumačenje ćirilometodske ideje, što je to pozitivno, a što negativno tumačenje. Govorit ću o Strossmayeru i Račkom kao nositeljima ćirilometodske ideje u Hrvatskoj u 19. stoljeću te način na koji su prepoznali važnost crkvenog jedinstva i što za njih znači ćirilometodska ideja. Također bit će govora o utjecaju politike te kakvu je ulogu imala politika u ostvarenju ćirilometodske ideje i je li u pitanju bio politički, a ne vjerski cilj. Ovo su samo neka od pitanja koje ćirilometodska ideja nudi u svom istraživanju. Prelazak iz feudalnog u kapitalistički sustav, pojava nacija i nacionalizma u 19. stoljeću, samo su neki od čimbenika ponovnog oživljenja ćirilometodske ideje i prepoznavanja ideje kao obećavajućeg rješenja.

S obzirom da se veliki crkveni raskol, ili velika šizma dogodila 1054. godine, gotovo dva stoljeća nakon Ćirilove i Metodove smrti, pogledat ćemo kakvu su ideju zagovarali Ćiril i Metod te što je za njih značilo crkveno jedinstvo. Za početak, kako bismo neke stvari razjasnili, započet ćemo sa konfesionalnom pripadnošću kao čimbeniku oblikovanja nacionalnog identiteta. Ovdje ću istražiti Šundelića i Stančića koji daju odgovore što znači poistovjećivanje crkva-nacija te kako se to održava na cjelokupno društvo.

2. KONFESIONALNA PRIPADNOST KAO ČIMBENIK OBLIKOVANJA NACIONALNOG IDENTITETA

Prije nego krenemo dalje, treba razjasniti što to označava konfesionalnu pripadnost. Šundelić nam pokušava na slijedeći način objasniti konfesionalnu pripadnost. Prva podjela prema Šundeliću jest konfesionalna pripadnost kao potvrda nacionalnog. Nacije su u procesu svoga oblikovanja i osamostaljivanja imala potporu u religiji koja je živjela u narodu. Kroz to je religija s vremenom dobivala pridjev nacionalno, stoga je i konfesionalna pripadnost počela dobivati nacionalni oblik, a nacionalna se kultura često poistovjećivala s konfesionalnom kulturom. Drugo navodi Šundelić konfesionalnu pripadnost kao izraz tradicije. Često se konfesionalna pripadnost očituje kroz različite vjerske tradicije, no ono ne mora imati vjerski karakter, što je često izraženo u vrijeme obilježavanja određenih blagdana poput Uskrsa, Božića i sl. Treće, konfesionalna pripadnost kao izraz konformizma gdje pojedinac prihvaća obilježja konfesionalnog, nacionalnog, političkog kao obilježje vlastitog identiteta. Zadnja, četvrto, koje Šundelić navodi, jest konfesionalna pripadnost kao izraz svjetovnih motiva, te objašnjava kako se to često događa u razdoblju ratne opasnosti ili samog rata, kada konfesionalnost može postati okvir za nacionalnu svijest, tradiciju, kulturu, pa i politiku."¹

Profesor Stančić u svojoj knjizi „*Hrvatska nacija i nacionalizam*“ navodi kako je jezik bitna osobina određene nacije te kako u historiografiji, kada je u pitanju vjerska linija, često dolazi do podjele hrvatske i srpske nacionalnosti. No smatra kako postoji i drugačije mišljenje u kojoj je bila moguća integracija jedne u drugu naciju i obrnuto. 19. stoljeće koje je bilo razdoblje oblikovanja nacionalnog identiteta, donijelo je jednu podjelu po kojoj su na zapadu bili hrvatski a na istoku srpski nacionalni identiteti. Tako su pripadnici prvog bili katolici, a pripadnici drugog pravoslavni vjernici. Sredinom 19. stoljeća na hrvatskom prostoru u monarhiji, 26% ukupnog stanovništva je bilo pravoslavno.

U prvoj polovici 19. stoljeća u Sjevernoj Hrvatskoj, u visokim društvenim krugovima, navodi Stančić, prevladavalo je katoličko stanovništvo. U Dalmaciji je u većim gradovima pravoslavno stanovništvo bilo manje prisutno od ukupne zastupljenosti u pokrajini. Dakle prema profesoru Stančiću, iako je seosko stanovništvo bilo pretežito pravoslavno, katoličko stanovništvo je na hrvatskom prostoru bilo najviše zastupljeno u gradovima. Profesor dalje

¹ Antun Šundalić, Konfesionalna pripadnost- religijsko ili političko obilježje, Društvena istraživanja, Vol.4 No.6 (20) Studeni 1995., str. 914-915

smatra kako su društvene elite participirale u procesu hrvatske nacionalne integracije, dok s drugim nacionalnim integracijama se nisu diferencirale na vjerskoj osnovici. Hrvatske, odnosno katoličke društvene elite bile su svjesne prisutnosti sve većeg broja pravoslavnog stanovništva i njihove srpske denominacije u trojednoj kraljevini, posebno u Vojnoj krajini. „*To je bio jedan od čimbenika koji su u razdoblju nedovršenih nacionalnih integracijskih procesa činili hrvatske društvene elite prijemčivijima na šire ilirske, odnosno južnoslavenske etničko-nacionalne koncepcije.*“²

Vjerski čimbenik prema profesoru Stančiću, nije djelovao kao diferencirajući čimbenik između hrvatske i srpske nacije. Na neizravan način je utjecao na oblikovanje hrvatskog i Srpskog identiteta u društvenim elitama. Katolička crkva nije možda svojom jedinstvenom organizacijom oblikovala hrvatsku nacionalnu svijest, no svakako je kod katoličkih društvenih elita oblikovala civilizacijsku i kulturnu vrijednost koja se temeljila na zapadnom kršćanstvu. Svakako, sličan primjer, navodi profesor Stančić, nalazimo i kod katoličkih Mađara, Talijana itd. U hrvatskom nacionalnom pokretu su katolički svećenici bili angažirani neovisno o crkvenoj hijerarhiji. Pravoslavna crkva je tako, navodi Stančić „*sa svojom tradicijom srpskog imena, tradicijom srpske države i kraljeva svetaca bila izraziti promotor srpskog identiteta i istodobno komunikacijski kanal kroz koji je iz srpskog nacionalnog integracijskog središta u južnoj Ugarskoj tekla srpska nacionalna ideologija prema pripadnicima pravoslavne vjeroispovijesti.*“³

Postojala je određena kulturna distanca između katolika i pravoslavnih koja je bila tek dijelom vezana uz crkvenu pripadnost. Pravoslavna crkva je kroz vjeronauk nastojala širiti srpsku nacionalnu ideju, a to je činilo mlado svećenstvo koje je bilo odgojeno u srpskom nacionalnom duhu u bogosloviji u Srijemskim Karlovcima. Sve do Mažuranićeve reforme 1870-ih navodi Stančić, osnovno školstvo je bilo odvojeno, a u školama je različito upotrebljavano latiničko i ćiriličko pismo. Također tu je još, prema istraživanjima profesora Stančića, postojala još jedna kulturna distanca koja se odnosila na narječje. A prema kojoj su svi štokavci Srbi, a svi kajkavci Hrvati i Slovenci. Takvog mišljenja je, navodi profesor, bio Pavel Jozef Šafarik koji je smatrao kako „*knjižna produkcija katoličkih autora pripada istom kulturnom identitetu neovisno o tome kojim je književnim narječjem pisana.*“⁴

² Nikša Stančić: Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću, Zagreb, 2002., citat str. 119

³ Nikša Stančić: Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću, Zagreb, 2002., citat str. 120

⁴ Nikša Stančić: Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću, Zagreb, 2002., citat str. 121

Što se tiče društvenih elita, one se u Hrvatskoj nisu izjednačavale vjersku pripadnost s nacionalnom pripadnošću, odnosno nisu, objašnjava profesor Stančić, vjeru uzimali kao obilježje nacije niti su se vjerom služile kao sredstvom za diferencijaciju prema Srbima. Čak štoviše, bili su protivnici bilo kakvog izjednačavanja vjere i nacije. I sam grof Janko Drašković je bio protiv bilo kakvog izjednačavanja i osuđivao je stajališta pravoslavnog svećenstva prema kojem su svi pravoslavni Srbi. Takvih ideja će se pridržavat i u preporodno doba. Druga polovica 19. stoljeća, istražuje Stančić, donosi porast broja pravoslavnih u gradovima, čime dolazi do konkurentnosti katolika i pravoslavnih u društvenim elitama, ovaj put pojačani novim komunikacijskim kanalima, novinstvom. No u uvjetima liberalne teologije da se stanovništvo kroz medije nacionalno integrira, neovisno o vjerskoj pripadnosti, nisu uspjeli u svojim projektima. Rijetki su se katolici izjašnjavali kao Srbi, isto kao pravoslavni da su Hrvati. Zbog zemljopisne nekompaktnosti, objašnjava profesor Stančić, prisutnosti pripadnika srpskih društvenih elita na velikom djelu hrvatskog prostora, nedovršenog procesa nacionalne integracije širih društvenih slojeva, napose sela, te jasnijeg artikuliranja programa hrvatske i srpske nacionalne države koji su se teritorijalno preklapali, od druge polovice 19. stoljeća je u hrvatskim društvenim elitama postalo trajno prisutno pitanje hrvatsko-srpskih odnosa. Ti odnosi su, zaključuje profesor Stančić, različito artikulirani ovisno unutrašnjim i vanjskim prilikama, a sve će se to prenijeti i u 20. stoljeće, kada će biti konačno razjašnjeno pitanje nacionalnog opredjeljenja širih društvenih slojeva.⁵

⁵ Nikša Stančić: Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću, Zagreb, 2002., str. 122-124

3. NASTANAK I SADRŽAJ ĆIRILOMETODSKE IDEJE

3.1. Ćirilometodska ideja u historiografskoj znanosti

Dartel u svojoj knjizi „Ćirilometodska ideja i svetosavlje“ navodi kako se ćirilometodska znanost razvijala u krilu povijesnih znanosti te slavenske filologije. Prema Dartelu postojalo je nekoliko faza razvoja ćirilometodske znanosti. U prvoj fazi razvoja može se primijetiti povijesna znanost. Samu pozadinu razvoja ćirilometodske znanosti, objašnjava Dartel, možemo pronaći u Češkoj, Slovačkoj te Ruskoj historiografiji. Kao prvu osobu koja je u 19. stoljeću započela svoja istraživanja o ćirilometodskoj znanosti, Dartel navodi Pavla Josefa Šafarika koji je dao poticaj za znanstveni rad hrvatskim istraživačima u tom području kao što su Franjo Rački, Ivan Kukuljević i još mnogi drugi. Dartel smatra kako je za razvoj ćirilometodske ideje bila zaslužna ćirilometodska znanost u Češkoj, Hrvatskoj i Sloveniji i pri tom napominje kako se ćirilometodska znanost ne iscrpljuje u povijesnom i filološkom istraživanju života i rada Ćirila i Metoda već „uključuje aktualizaciju te povijesti, kulturno, politički i religiozno“⁶ Tako možemo vidjeti u ideji pokušaj spajanja ideje 9. stoljeća i tadašnjih crkvenih prilika sa idejama 19. stoljeća i pojavama koje su tada bile aktualne, objašnjava Dartel, te nastavlja kako tek od druge polovice 19. stoljeća ćirilometodska ideja dolazi do izražaja, odnosno postaje aktualna u Katoličkoj crkvi. Veliki je interes tada, objašnjava Dartel, izazvala obljetnica, odnosno velika proslava na spomen Ćirila i Metoda. Najvažnije su proslave bile 1000. obljetnica dolaska misionara Konstantina i Metoda u Moravsku (1863), 1000. obljetnica Konstantina-Ćirila (1869), 1000. obljetnica Ivana VIII. Industrije tuae, kada je i papa Lav XIII izdao encikliku Grande munus (1880), te 1000. obljetnica Metodove smrti (1885).⁷ Ono što se postiglo tim proslavama i manifestacijama bile su dvije stvari, navodi Dartel. Prva, da se ćirilometodska baština afirmirala među katoličkim Slavenima. I druga, enciklikom Grande munus, Ćiril i Metod proglašeni su svecima u cijeloj Rimokatoličkoj crkvi. No najprije pojašnjenje što je to enciklika Grande munus. Naime,

⁶ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 34

⁷ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 34

enciklika koja je izdana 30. rujna 1880. godine, papa Lav XIII. naglašava povezanost Svete Stolice i Slavena. Papa je potom naredio da se 5. srpnja u rimski kalendar uvede kao blagdan svetog Ćirila i Metoda i proglasio ih je svecima cijele Rimokatoličke crkve. Povod enciklike, navodi Dartel, su bili biskupi koji su još na Vatikanskom saboru molili da se u crkve uvede svetkovina Ćirila i Metoda. Na kraju, enciklika završava pozivom za ponovno ujedinjenje odijeljene braće s pravom crkvom. No sam čin proglašenja, smatra Dartel, nije toliko značajan koliko je značajno da se ćirilometodska ideja afirmirala i postala aktualna. Jedno također važnih stvari koje se postiglo enciklikom bio je stav prema istočnom pitanju, što će kasnije biti osnova nasljednicima pape Lava XIII. Enciklika Grande munus je, prema Dartelu, imala veliki odjek u slavenskom svijetu. S jedne strane je bilo hodočašće Slavena u Rim, a s druge strane se otvorila oštra polemika protiv unijatskih težnji Rima. Dakle kao uvjet za nastanak ćirilometodske ideje o jedinstvu Crkve bila je ćirilometodska znanost koja se počela razvijati već krajem 18. stoljeća. Drugi uvjet za razvitak ćirilometodske ideje unutar Katoličke crkve, bilo je njeno prihvaćanje od strane crkvene vlasti.⁸ Enciklikom Grande munus, zaključuje Dartel,, ideja ulazi u novu fazu gdje postaje osnova raznih katoličkih društava.⁹

3.2. Pojava ćirilometodske ideje u Hrvatskoj

U svojim istraživanjima profesorica Gross nam ukazuje na nositelje ćirilometodske ideje u Hrvatskoj. Prema njezinim istraživanjima u Hrvatskoj su postojale dvije ključne osobe koje su zagovarale ćirilometodsku ideju, Rački i Strossmayer. Slavni dvojac je svim srcem zagovarao ćirilometodsku ideju i svim silama je pokušavao pronaći put u ostvarivanju cilja, a to je sjedinjenje crkava. No najprije ukratko o pojavi ćirilometodske ideje u Hrvatskoj u 19. stoljeću. Ovdje nam uz profesoricu Gross, svoja istraživanja nudi i Ivanka Petrović, hrvatska

⁸ Papa Ivan Pavao II. proglašava Ćirila i Metoda, slavenske apostole, suzaštitnicima europske 3. prosinca, 1980. godine. U svom pismu kroz četiri točke izjašnjava zbog čega slavenski apostoli zaslužuju veliko poštovanje. „Konačno, ovo proglašenje istodobno želi da ljudi našega vremena spoznaju kako nam je prvenstvena dužnost naviještanje Evanđelja koje je Isus Krist povjerio Crkvama, za koje su se trudili dva brata, slavenski apostoli. Taj navještaj bio je put i sredstvo uzajamnog upoznavanja i sjedinjavanja među različitim narodima Evrope koja se radala; na taj je način izgradio zajedničku duhovnu i kulturnu baštinu koju je osigurao i današnjoj Evropi.“ Karol Wojtila., Sveti Ćiril i Metod Suzaštitnici Evrope, CRKVA U SVIJETU, Vol.16 No.1 Ožujak 1981., citat str. 68; (usp. Franjo Šanjek, Ćirilometodska baština u Hrvata, Croatica Christiana Periodica, Vol.7 No.12 December 1983.)

⁹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 33-36

filologinja, književni povjesnik – medievist i kritički hagiograf. U svojim radovima obrađuje istraživanja Franje Račkog te njegova stajališta po pitanju ćirilometodske ideje. Sve je kako kaže Petrović, krenulo razvojem ćirilometodske znanosti koja je utjecala na razvoj ćirilometodske ideje, a koja je u sebi imala jedan cilj, ujediniti crkvu. Kao što je malo prije spomenuto, među prvima koji su počeli poticati ćirilometodsku ideju bio je Šafarik, koji je kasnije dao poticaj mnogim drugima, kao što je Franjo Rački koji je svojim istraživanjima, poznavanjem glagoljice i predanošću, doveo ćirilometodsku ideju na sasvim novu razinu. Ostat će do kraja vjeran ideje i zajedno sa Strossmayerom pokušat će provest ideju u djelo. Tako u 19. stoljeću možemo promatrati na koji se način u Hrvatskoj razvijala ideja pomoću Račkog i Strossmayera.

3.2.1. Doprinos Račkog i Strossmayera

Postoje neiscrpnii radovi o ćirilometodskoj ideji koje je Franjo Rački obradio, često prateći aktivnost čeških i slovačkih društava koje su istraživale ćirilometodsku ideju. Time je Rački dobivao ideje i započeo svoja istraživanja na tu temu. U tom naumu pridružio mu se i đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer koji je zajedno sa Račkim bio nositelj ćirilometodske ideje u Hrvatskoj u 19. stoljeću. Enciklika *Grande Munus* je Račkom i Strossmayeru, opisuje Gross, izazvala određenu nadu kako Vatikan želi olakšati put prema sjedinjenju Istoka i Zapada te kako isti taj Vatikan odobrava slavensku službu u katoličkim Slavena, što je bitan element približavanja Istočnoj crkvi.¹⁰ No to je, navodi Gross, bilo krivo shvaćanje Račkog i Strossmayera jer se Vatikan, ponajviše zbog pritiska austro-ugarske politike, nije maknuo dalje od proglašenja Ćirila i Metoda svecima u Katoličkoj crkvi. To je dakako dovelo do razočarenja Strossmayera i Račkog. Rački je, istražuje Gross, u *Obzoru* napisao članak pod naslovom *Misli povodom okružnice pape Lava XII od 30. rujna* u kojem navodi teze o zajedničkoj kulturnoj budućnosti svih Južnih Slavena te o zbližavanju crkava u smislu duhovne povezanosti vjere i narodnosti.¹¹ Profesorica Gross dalje navodi kako Rački piše o slavenskom pitanju te kako je riječ o emancipaciji pojedinih plemena od hegemonije i jarma. Također Gross navodi uvjerenja Franje Račkog koji smatra kako će češke, poljske i

¹⁰ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 441

¹¹ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 441

hrvatske zemlje kad-tad izboriti sebi položaj koji ima Ugarska, čime je Rački istaknuo program Neovisne narodne stranke. Dartel smatra kako se za Račkog smisao ćirilometodske ideje sastoji u prevladavanju jaza između katolika i pravoslavnih slavenskih naroda, što se najviše odnosi na Hrvate i Srbe.¹² Dalje Dartel nastavlja kako su Ćiril i Metod specifični po tome što su znali uskladiti crkveno jedinstvo s narodnom idejom. Takvo sjedinjenje bi, objašnjava Dartel poštovalo narodni značaj srpske Pravoslavne crkve i crkvene i kulturne tradicije Hrvata.¹³ Profesorica Gross navodi teze Franje Račkom prema kojima kršćanska prosvjeta među Slavenima započinje Ćirilom i Metodom te kako su oni središte koje ujedinjuje Istočnu i Zapadnu crkvu. Takvu odanost slavenskih prosvjetitelja ističe i sama papina okružnica, ističe Gross, te dodaje kako je za Račkog ovakvo shvaćanje „put k zbliženju Slavena razdruženih vjerom.“¹⁴

Što se tiče samih istraživanja Franje Račkog, odličan uvid nam u to pruža Ivanka Petrović koja u svojim istraživanjima piše kako su „*Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda slovjenjskih apoštolor i Tisućnica slovjenjskih apostolah sv. Cirila i Metoda*“ zapravo jedina djela iz ćirilometodske tematike koja se u hrvatskoj znanosti spominju. Nastojao je uz biskupa Strossmayera isticati najvažnije ideje ćirilometodskog djela, kako bi u njihovom duhu te u skladu sa vlastitim načelima, objašnjava Petrović, postavili zahtjeve u nacionalnom interesu slavenskih naroda.¹⁵ Dalje nastavlja Petrović kako doba u kojem je Rački djelovao svojom politikom i istraživanjem izuzetno nemirno doba i puno promjenjivih događaja. Svi ti događaji, buđenje nacionalne svijesti, želja za slobodom i slično, ostavili su traga u duhovnom životu Hrvata. Sve je to smatra Petrović utjecalo na znanost koja je stvarala kulturu 19. stoljeća. Način na koji je Rački djelovao i način na koji se borio za ćirilometodsku ideju, predstavlja njegovu veličinu i ispravnost njegovih zahtjeva jer sam opus njegovih djela u ćirilometodskoj znanosti je velik. Petrović navodi kako sadrži oko pedesetak jedinica, od knjiga, rasprava, do recenzija, obljetnica i slično. U svima njima Rački iznosi svoja stajališta, zamisli, ideje te pokušava riješiti problematiku oko ćirilometodske ideje. Postoje radovi koji su posvećeni temama ćirilometodske glagoljske baštine.¹⁶ Svoj prvi interes, navodi Petrović

¹² Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 38

¹³ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str.38

¹⁴ Mirjana Gross, Vijek i djelovanje Franje Račkoga, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 442

¹⁵ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 48-49

¹⁶ Što se tiče pokušaja Račkog o uvođenju glagoljice, u nekim djelovima hrvatske nije naišao na oduševljenje. Primjerice u Senjsko-modruškoj biskupiji ta struja, koju su zagovarali Rači-Strossmayer nije imala mnogo

za ćirilometodijanu, Rački je pokazao još u Beču, gdje je bio pod izravnim utjecajem velikih istraživača ćirilometodske ideje kao što su Palacky, Šafarik i drugi. Što je više širio svoje znanje o ćirilometodskoj povijesti, to se sve više zauzimao za nju. Sve je to kasnije, smatra Petrović, odredilo sudbinu kojom će Rački kasnije krenuti.¹⁷

Rački 1852. godine u dopisima iz Beča, koji su poslani „Zagrebačkom katoličkom listu“ poziva Slavene da iskažu ljubav i odanost prema slavenskim apostolima sv. Ćirilu i Metodu. Također, izvještava o raznim oblicima kulturnog i vjerskog života, o raznim društvima, skupštinama, zavodima, o književnoj i izdavačkoj djelatnosti u Beču i među Slavenima. Važno je napomenuti, objašnjava Petrović, kako Rački govori o češkim i slovačkim društvima i časopisima koji se bave ćirilometodskom djelatnošću, te apelira na Slovake i Čehe kako bi se postigla sloga na kulturnom i književnom polju. Petrović dalje nastavlja kako Rački poziva braću Slavene, pripadnike Istočne crkve, na slogu i suradnju s katoličkim Slavenima. Također Petrović ovdje opisuje trud i odanost Franje Račkog prema djelu Ćirila i Metoda citirajući Račkog slijedećim rečenicama: „*Na razstanku upozorjujem štovano čitateljstvo, da sverha ovoga kratkoga životopisa, osnovana na pristupnih mi izvorih, nije toliko teoretička, koliko praktička. Htedoh naime, da živim i temeljitim predodčenjem slavni poduzetjah, gorkih mukah i jadah naših Apoštolah probudim duboko štovanje prama istim u nas, i u našem narodu. Zar nisu vrčdni, da ih bolje poznajemo, većma častimo, nego li do sada? Zar nisu oni svojim živim slovom zaslužili, da ih spomenemo u hramu božjem pred poverenim brizi našoj pukom? Zar im nebi mogli pokoj oltar, po koju cerkvicu posvetiti, pošto su oni med narodom slavenskim kamenite i žive hramove dizali*“¹⁸ Petrović objašnjava kako Rački ovim rečenicama zacrtava svrhu i program rada na ćirilometodskoj tematici. U svojem daljnjem istraživanju Petrović ukazuje kako je Rački nastojao obuhvatiti ćirilometodsku povijest u jednu cjelinu čime je nastojao pronaći izvore koji su u izravnom dodiru s ćirilometodskom povijesti.

Za Račkoga je, smatra Petrović, ćirilometodska ideja bila slavenska misija u kojoj je jasno postavio vjerske i političke razloge. S obzirom da su se neke stvari tek počele utvrđivati

priistaša u kleru i narodu. (usp. Mile Bogović, posljedice politizacije glagoljice u 19. stoljeću, Matica hrvatska, (http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/805/bratula%20zbornik%20bogovic.pdf))

¹⁷ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 50

¹⁸ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., citat str. 51

u 19. stoljeću, Rački je svoje prijedloge i ideje pripremao s velikom dozom opreza. Uvijek je nastojao riješiti važno pitanje koje je slavenske zemlje obuhvaćala Metodova nadbiskupija, pa s time i misija, ili gdje je bilo prijestolje Rastislavovo i Svatoplukovo, te sjedište i kasnije grob Metodova. Dakle, objašnjava Petrović, Rački se precizno posvetio svojim istraživanjima stoga nije tajna kako njegova studija ukazuju na to kako će ćirilometodski izvori biti zauvijek jedan od bitnijih predmeta njegovog istraživanja u ovoj problematici.¹⁹

Nakon što je Rački završio studij i stekao doktorat u Beču, nastavio je svoj život u Senju. Mjesto je to gdje će se Rački često susretati s glagoljskim spomenicima, stoga se njegova uloga, objašnjava Petrović, može prikazati kao organiziranje traganja za glagoljskim rukopisima zajedno sa svećenicima i pomoćnicima po susjednim mjestima i otocima. Pisma koja su bila upućena Ivanu Kukuljeviću u Zagrebu u razdoblju od 1856. i 1857. godine, dodatno ukazuju na to s kakvom je predanošću i ljubavlju Rački obavljao taj posao. Ta pisma je detaljno istražila Ivanka Petrović koja navodi kako u jednom od tih pisama (14. lipnja 1857) Rački spominje 102 nađene glagoljske listine. Osim toga, Rački u to vrijeme vrlo plodno nastavlja svoju suradnju u „Katoličkom listu“, koje je glasilo zagrebačkog episkopata. Suradnju je inače započeo 1849. godine, već u prvoj godini izlaženja lista, i to svojim pjesničkim pokušajima.²⁰ Također je bio među prvim Hrvatima tada koji su istraživali crkvenu povijest, odnosno glagoljaštvo u crkvi²¹, a bio je, navodi Petrović jedan od prvih najuspješnijih čitača Bašćanske ploče, te je među prvima iščitao godinu koja se nalazi na Bašćanskoj ploči.²² Što se tiče knjige o životu i djelu Ćirila i Metoda, Rački je smatrao kako treba započeti uvodom o političkoj povijesti slavenskih naroda i njihovu vjerskom i duhovnom razvitku prije dolaska Solunske braće, o čemu se u ranijim istraživanjima manje mislilo. Petrović navodi kako je imao na umu sljedeće – „*njihovo veličanstveno djelovanje u narodu slovjenskomu nemože dostojno pojmiti, ako se nesdruži i nesravna s državniem i*

¹⁹ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 52

²⁰ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 54

²¹ Što se tiče samog kulta Ćirila i Metoda i odnosa glagoljski liturgijskih tekstova, kratak uvid u to nam daje Grabar u svojem članku Kult Ćirila i Metodij (Usp. Biserka Grabar, Kult Ćirila i Metodija u Hrvata, Slovo sv.36 1986. 141-145.)

²² Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 56

*crkovniem životom naroda slovjenskoga, osobito na jugu, do ono doba, kad oni počeše naučati ga u vjeri i knjizi.*²³

Svoj je uvod u knjizi životu i djelu Ćirila i Metoda, Rački podijelio u dvije glave: *Državne povjesti* i *Nabožno-crkvene povjesti*. U prvoj glavi je, kako navodi Petrović, prikazao kako su se Slaveni doselili na jug i u toku višestoljetne borbe s okolnim neprijateljem napokon smjestili i zauzeli položaj na ovom prostoru, utemeljivši svoje zavisne ih nezavisne državnice. Što se tiče druge glave, ona govori o prvim susretima južnih Slavena s kršćanstvom, zatim o prvim vjesnicima i donosiocima nove vjere, koji će nedvojbeno već oploditi duhovni život Slavena, ali kojemu će snagu života ipak dati misioniranje i djelovanje Konstantina i Metoda, zaključuje Rački.²⁴

Petrović dalje nastavlja kako je Rački, u već spomenutom pismu Kukuljeviću i predgovoru objavljenom u „Arkivu“ o uvodnom dijelu napisao slijedeće: *„Ko što je iz navedene osnove viditi, nije bila moja svrha napisati podpunu povjestnicu jugoslovjenskoga naroda do IX. stoljetja: međuto nadam se, da će svaki čitajući taj nacrt opaziti, da riedko koju zgodu izpustih, koja bi bila važnija; a da osobito nastojah razgranjenje Slovjenov na jugu što točnije čitatelju predočiti, kano i njihovo odnošenje naprama inostranstvu; jer će oboje bit potrebito budućemu razglabanju. Opazit će se također, da uz rukovođenje Šafafika i drugih bolje ruke povjestnikov sliedio sam same izvornike, imenito byzantinske (po Stritteru) i kašnje franačke pisce, da indi nije tuđe sama compilacija, no i vlastite misli*“.²⁵

Petrović napominje kako nacrt nije kompilacija i njegova je najveća vrijednost u već dosta dobrom poznavanju izvora, koje će Franjo Rački u nastavku svoga djela razviti do savršenstva. Rački u to vrijeme već prilično široko upotrebljava bizantske pisce, franačke pisce, kroničare i izvore, a i najvažnije slavenske i hrvatske Ljetopisce. Također, služi se tadašnjim ćirilometodskim izvorima te zna za njihova izdanja. Petrović ističe kako je kasnija historiografija i ćirilometodska znanost mnogo toga izmijenila u Nacrtu, njegova vrijednost ostaje u širini zahvata u južnoslavensku povijest predćirilometodskog razdoblja, kakva se

²³ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., citat str. 61

²⁴ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 61

²⁵ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., citat str. 61

ćirilometodski povjesnici, rođeni u drugim slavenskim narodima, prije Franje Račkoga nisu prihvaćali.

Petrović dalje obrađuje središnju knjigu djela *Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda* koja nosi naslov *Život sv. Cyrilla i Methoda slovjenskih apoštolor, njihov viek i djelovanje, trud, nepogode, progoni, odvažnost i ljubav prama vjeri i narodu*.²⁶ Knjiga se sastoji od četiri dijela od kojih svaki dio obrađuje jedno bitno razdoblje iz života i djelatnosti Solunske braće i njihovih učenika, a svi zajedno čine sustavnu cjelinu, mozaik svih epizoda i pojedinosti iz ćirilometodske povijesti i događaja koji su joj bili pratioci - od rođenja slavenskih učitelja u Solunu do smrti Metodove u Moravskoj i tragičnog progona i bijega njegovih učenika u druge strane slavenskog svijeta.

Kada je u pitanju Moravska misija, Petrović istražuje kako je Rački prepoznao dvije osnovne etape: prva etapa od dolaska bizantskih misionara u Moravsku do njihova odlaska u Rim (863/864—867. god.) i druga etapa od rimskih dana do Metodove smrti (869—885). Moravski narod je bio podučavan na slavenskom jeziku, učvršćivalo ga se u novoj vjeri i micalo od poganskih običaja, te započelo s odgojem domaćeg klera. Međutim, 864. godine Rastislava je napao Ludovik Njemački te je on izgubio političku samostalnost koju je krvavo stekao 855. godine. Naravno, smatra Petrović, to je bio automatski njemačkom episkopatu da započne odlučnu borbu protiv vjerske i kulturne djelatnosti Konstantina i Metoda, protiv slavenskog pisma i slavenskog jezika u liturgiji. Sve je bilo tada jasno - braća su odmah shvatila da je došao čas da zbog zaštite svoga djela i nastavka svoje misije pođu u Rim, zatraže od pape potvrdu svoje djelatnosti i zareda svoje učenike.²⁷

Rački smatra kako je papa Nikola I. saznao za djelovanje bizantskih misionara u Moravskoj, te je pozvao braću u Rim. 867. godine, za vrijeme Božića. U Rimu su braća bili vrlo svečano primljeni kod novog pape Hadrijana II. Novi je papa tako dozvolio slavenski prijevod liturgijskih knjiga te upotrebu slavenskog jezika u bogoslužju. Petrović iznosi

²⁶ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 61-62

²⁷ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 67

stajalište Račkog koji smatra kako je Konstantin u to vrijeme bio posvećen za biskupa, što je tada bio trijumf bizantsko moravske misije u Rimu.²⁸

Bizantska misija u Moravskoj je sada prvi put došla u dodir s Rimskom crkvom, a ostat će sve do svoga tragičnog kraja među moravskim i panonskim Slavenima važna briga rimske kurije. Rimski pape, objašnjava Petrović, u idućim će godinama biti na oprezu te će pomno pratiti Bugarsku, Panoniju i Moravsku, a posebnu pažnju posvetit će Fotijevoj shizmi. Također će pažnja biti usmjerenja i prema ostalim narodima ovog dijela Europe, gdje su Račkom najbliži Hrvati i Srbi, narodi koji se u 9. stoljeću politički i crkveno organiziraju i prestrojavaju.²⁹

Govoreći o odnosima Rima i Bizanta, treba napomenuti kako je odnos prikazan u crno-bijeloj boji u korist Rima. Petrović piše kako se ne radi o neobjektivnosti Račkog ili subjektivnom pristupu izvorima, već o osobnom gledanju na te događaje koje nije znao uvijek sakriti, o atmosferi koju tako stvara i prenosi i na svoje čitatelje.³⁰

Petrović navodi kako su zanimljive i upečatljive Račkove karakterizacije Nikole I i Fotija, dvojice žestokih i ravnopravnih protivnika. Rački je Fotiju priznao kako ima visok um, ali ne i iskreno srce. Teško je prihvatiti mišljenje da su Metod i Konstantin u Moravskoj odvrćali kneza Rastislava od carigradske crkve. Navodno su sami, navodi Petrović, već prije u Carigradu ogradili od Fotijevo stajališta i neslaganja s Rimskom crkvom, čime im se duguje zahvalnost što su sačuvali Slavene od istočnog raskola. Treba imati na umu kako je Konstantin bio Fotijev učenik, koji nije slijedio svog učitelja samo u dobrom nauku, smatra Petrović te kako zahvalnost za bizantsku misiju treba uputiti, Fotiju jednako koliko i Konstantinu i Metodu.³¹

²⁸ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 67. tada je ujedno u Rimu Konstantin dodao ime Ćiril. Vidi Petrović str.67

²⁹ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 66-67

³⁰ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 68

³¹ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 68

Rački je često svoj znanstveni opus, piše Petrović, proširivao, potvrđivao i obogaćivao bogatim radom proslave ćirilometodskih obljetnica. Mlada slavenska filologija je tijekom prve polovice stoljeća obnovila i osvježila ćirilometodsku tradiciju, te izgradila kvalitetne temelje za daljnja proučavanja. Petrović piše kako su mali slavenski narodi probuđeni vlastitim nacionalnim romantizmom, u ovoj slavenskoj starini pronašli uzore i pobude svojim težnjama prema nacionalnom, kulturnom i vjerskom zajedništvu u duhu ćirilometodske ideje.³²

Baš kao što je Rački imao veliku ideju i viziju u ostvarenju ćirilometodske ideje i veliku želju za ujedinjenjem Slavena, zajedno s njim se našao i biskup Storssmayer koji je dijelio istu viziju kao i Rački. Bila je potrebna borba, smatra Petrović, kako bi se obnovio kult Ćirila i Metoda u Rimskoj crkvi i kako bi se postiglo jedinstvo slavenske crkve. Trebalo je tako ponovno uvesti slavensko bogoslužje u crkve katoličkih Slavena. Zanimljivo je to, navodi Petrović, kako je Rački bio u stanju povijesno i znanstveno opravdati svaki potez biskupa Strossmayera, pri tom pozivajući se na humanost ćirilometodskog djela, književnu baštinu te slavensku liturgiju u prošlosti. To je i činio, u skladu i sa svojim željama i mogućnostima.³³

Mogli bismo ovdje zaključiti kako je Rački svojim autoritetom u potpunosti podržavao biskupa te je stajao iza biskupovih riječi i akcija. Petrović smatra kako malo koji znanstvenik koji se bavio ćirilometodskom idejom odnosno znanošću, je znao i mogao tako skladno ujediniti svoju visoku znanost i drugi oblik ćirilometodske kulture u 19. stoljeću kao što je to znao i mogao Franjo Rački. I sam Šafarik se oduševio bogatstvom znanja, samostalnošću mladog hrvatskog znanstvenika te njegovom pristupu građi i rješavanju pitanja ćirilometodske problematike. Rački je tako u Hrvatskoj znanosti ostao veliki autoritet kada je u pitanju ćirilometodijana tijekom nekoliko desetljeća. Nažalost, smatra Petrović, buduće generacije će snažnim razvojem ćirilometodske znanosti početkom 20. stoljeća, početi polako zaboravljati na velika djela Franje Račkog i njegova doprinosa u ćirilometodskoj znanosti. No zato će njegovi rezultati do kojih je došao ostati zapamćeni, zaključuje Petrović. Rezultati Franje Račkog bili su korišteni te su se prenosili u ovoj znanosti, no rijetko se citiralo njegovo ime. Uzrok tome, smatra Petrović, se može vidjeti u činjenici što je Rački bio čvrsto

³² Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 80

³³ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 80-81

oslonjen na ćirilometodske izvore te je uvijek logikom vlastitog rasuđivanja davao rješenja koja su bila gotova. Također je predlagao zaključke koji su bili temeljeni na pouzdanosti, a koje su budući znanstvenici jednostavno preuzimali. Rački nije bio ljubitelj teza niti pretpostavki, nije drugim učenjacima upućivao velike izazove, no, Petrović objašnjava, kako je ćirilometodijana oduvijek ponajviše živjela od teza i teorija, pretpostavki i izazova.³⁴

Petrović napominje kako je Rački svoja ćirilometodska djela pisao na hrvatskom jeziku i moglo se znati kako njegovi rezultati neće ući na široka vrata u tokove svjetske znanosti, kao primjerice Jagićeva djela ili djela mnogih drugih slavenskih povjesnika i filologa pisana na njemačkom i ruskom jeziku. Također napominje kako je za današnje slabo, „apsolutno nikakvo poznavanje ćirilometodskog djela Franje Račkoga odgovorna i svjetska i naša znanost, ali za nedovoljno i nepotpuno poznavanje njegova znanstvenog interesa za glagoljizam i njegovih radova posvećenih glagoljskoj problematici, odgovornost snosimo mi sami.“³⁵ Ovdje treba nadodati kako je Rački bio jedan od prvih glagoljaša, kod nas i u svijetu u 19. stoljeću, u vrijeme kada je glagoljizam bio nepoznanica. Time je Rački stekao znanstveni ugled u svijetu i kod nas.

Kada je u pitanju temelj i interes za glagoljsku baštinu u Hrvatskoj, Franji Račkom pripada mjesto uz Kukuljevića, Crnčića, Jagića i drugih. Upravo je sam Vatroslav Jagić jako puno učio od Račkoga. Petrović u svojim istraživanjima izražava žaljenje što je Franjo Rački, kao ćirilometodski znanstvenik, slabije prisutan u glagoljskoj baštini. Ne treba samo zaboraviti kako je otac hrvatske Cvrillo-Methodiane čitao ovu zlatnu stranicu slavenske kulturne povijesti koja za nas i za svijet ima veliki značaj.³⁶

Daljnje istraživanje dovodi nas do profesorice Mirjane Gross koja u knjizi *Prema hrvatskome građanskom društvu* detaljnije objašnjava kontekst vremena ćirilometodske ideje u 19. stoljeću. Svoja razmišljanja o sjedinjenju crkava u 19. stoljeću počinje tezom kako su Rački i Strossmayer bili inspirirani teološkim romantizmom. Oni su naime smatrali kako

³⁴ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 94

³⁵ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 95

³⁶ Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979., str. 95

providnost usmjerava ljudski rod prema jedinstvu uz sjedinjenje crkava.³⁷ Pri tom najvažniju ulogu zauzima Katolička i Pravoslavna crkva, unutar kojih su južni Slaveni podijeljeni na istočnu i zapadnu crkvu. Upravo zato ćemo vidjeti Račkog i Strossmayera kako neumorno zagovaraju ideju odnosno dijalog između pripadnika jedne i druge crkve. Sam Rački se, smatra Gross, inspirirao kultom Ćirila i Metoda 1848. godine u Pragu na jednom slavenskom kongresu.³⁸ Bio je uvjerenja da je djelo slavenskih apostola početak slavenske crkvene i građanske povijesti jer su oni povezali vjeru i narodnost balkanskih i zapadnih Slavena te istok s Rimskom crkvom. Rački je pri tom istražujući osnovne činjenice iz života Ćirila i Metoda započeo svoj put kao povjesničar te naišao na povezanost Božje i ljudske akcije na hrvatskom području u glagoljici. Rački je, objašnjava Gross, bio uvjerenja kako je Ćiril tvorac glagoljice, te je smatrao kako ćirilica, za koju mnogi Srbi a i Hrvati smatraju kako je Ćiril izumio, zapravo adaptacija grčkog pisma i da su ćirilica i latinica tuđa pisma. Sukladno tome prema Račkom, pisma ne bi trebala biti uzrok podjele Hrvata i Srba. Glavni uzrok podjele Rački vidi u Grcima i Latinima, a ne u Hrvatima i Srbima.

Također tu je bila želja, nastavlja Gross, za obnovom katoličke liturgije na slavenskom jeziku, što bi značilo veliki korak približavanja istočne i zapadne crkve. 1859. godine Rački i Strossmayer sastavili su ideju za sjedinjenje crkava te su slali molbu papi da odobri proširenje staroslavenske liturgije na sve biskupije u Hrvatskoj. Profesorica Gross piše kako su poseban naglasak stavljali na ujedinjenje crkava kako je sam papa Pio IX nije bio blago naklon prema toj molbi.³⁹ No kasnije je ipak odobrio Strossmayeru da napravi novo izdanje staroslavenskih liturgijskih tekstova. „*Možda su se Strossmayer i Rački u vezi s pitanjem sjedinjene crkava oslanjali na encikliku Pia IX od početka 1848. upućenu <odijeljenoj braći> s pozivom da se vrate <pravoj> crkvi. Na sastanku u Carigradu pravoslavni su patrijarsi i episkopi osudili taj poziv kao prozelitizam.*“⁴⁰

Profesorica Gross zaključuje kako je kult Ćirila i Metoda u 19. stoljeću imalo snažnu političku dimenziju, a povod svega je bila tisućita obljetnica njihove misije. Nositeljima jugoslavenske ideologije ova proslava je imala veliki značaj i prema njihovoj teoriji, smatra

³⁷ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 519

³⁸ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 519

³⁹ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 519

⁴⁰ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., citat str. 519

Gross, s Ćirilom i Metodom se jugoslavenski narod prvi put pojavio kao narod u Europi, „oni su simbol uzajemnosti slovjske pa bi sama proslava morala utjecati na okupljanje rascijepljenih duševnih sila slavenskih <plemena>⁴¹

Premda se takva ideologija, smatra Gross, suprotstavljala Schmerlingovu režimu, proslava obljetnice moravske braće bile su dopuštene u cijeloj zemlji, a samoj proslavi u Zagrebu pridružili su se biskup Haulik te ban Šokčević. Kako je pokret za slavensko bogoslužje poprimalo sve veći politički karakter, bilo je jasno kako će naići na suprotstavljanje Schmerlingovom režimu i njegovoj njemačko-centralističkoj strategiji. Tako je u cijeloj toj situaciji potpora pokretu pristigla iz Srbije. No pokret je mogao, smatra Gross, i negativno utjecati na hrvatsko-srpske odnose te dodatno zaoštriti odnose. Naime katolička je strana zagovarala povratak istočne crkve katolicizmu, što dakako nije naišlo na veliko odobravanje među Srbima.⁴² Tu su još bile i određene rasprave po pitanju hrvatskog i srpskog tiska, no usprkos svemu postigao se zajednički dogovor. Srpska strana je smatrala kako bi slavensko bogoslužje približilo obje crkve jer ne postoje velike razlike. Sam kardinal Haulik, objašnjava Gross, nije bio pobornik toga da se misa čita na slavenskom jeziku na blagdan Ćirila i Metoda i zadnje što je htio tražit papu je uvođenje staroslavenskog jezika u liturgiji. Zvuči zanimljivo jer se na njegovom području, kod Senja, provodila liturgija na staroslavenskom jeziku. Unatoč svemu, ćirilometodska ideja se širila dalje. Koncept o sjedinjenju crkava koje je Strossmayer naglašavao, jasno se izrazila na Vatikanskom koncilu. „*uvjet bi bila i reforma Katoličke crkve i njezina internacionalizacija u liberalnom duhu. U njoj bi zajedno s papom odlučivali biskupi i pojedinačne crkve koje bi mogle zadržati svoje tradicije i utjecati na karakter univerzalne crkve.*“⁴³

U tom slučaju bi se s katoličke strane polako stvorili uvjeti za sporazum crkava. Zbog toga što Strossmayer nije htio nestanak pape odnosno i dalje je zagovarao da je papa glava Kristove crkve, što nije naišlo na odobrenje srpske strane. Srbi su naime smatrali kako upravo zbog tog razloga neodricanja pape Strossmayer želi pokatoličenje. No, pravi problem je nastao, smatra Gross, kada je kada je Strossmayer iznio ideju o papinoj nepogrešivosti, na što pravoslavna crkva nije blago naklono gledala, čak štoviše, bila je veliki protivnik takve ideje.

⁴¹ Mirjana Gross-Agnez Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 520

⁴² Mirjana Gross-Agnez Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 519-520

⁴³ Mirjana Gross-Agnez Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., citat str. 520

Postojao je naime bojazan od papinog autoriteta kako ne bi diktirao vjerskim normama i kako ne bi s vremenom izbrisao tradiciju i osobnost pravoslavne crkve. Profesorica Gross navodi kako je takvo držanje pape Pia IX dodatno učvrstilo takvo razmišljanje, te nastavlja kako je u svom govoru povodom 1877. godine osudio „šizmatsku“ Rusiju. Rusija je u to vrijeme progonila katolike, a s obzirom da je u to vrijeme Rusija bila zaraćena s Turskom, ovakvi stavovi pape su izgledali kao potpora Turskoj. . U katoličkim slavenskim krugovima, ovakva papina izjava nije pozitivno odjeknula. Gross dalje dodaje kako je Strossmayer pismo upozorio papu te ukazao kako je njegova dužnost, odnosno katoličke Europe, zaštititi kršćane na Balkanu, a to jedino može postići tako da podupre ruski narod koji žrtvuje svoje živote za oslobođenje balkanskih kršćana.⁴⁴

Te iste godine kada je papa osudio šizmatsku Rusiju, Strossmayer počeo poučavati svećenstvo kako da djeluju u smjeru ujedinjenja crkve. Poučavao ih je kako da vole svoju braću istočne crkve jer je smatrao kako su s Hrvatima jedna krv i jedan narod. Gross dalje nastavlja kako je Strossmayer smatrao da je i vjera ista s obzirom da istočna crkva drži do euharistije te ima apostolsko svećenstvo i sedam sakramenata, a glavna velika razlika je veza sa svetom stolicom. S obzirom da je postojalo velika opasnost za kršćanstvo jer su mnogi napuštali kršćansku tradiciju i vjeru, nužnost sjedinjenja zapadne i istočne crkve bila je velika. Profesorica Gross u svojim istraživanjima navodi kako je Strossmayer organizirao svete mise za povratak jedinstva istočne i zapadne crkve, a pri tom je osuđivao bilo kakvo poistovjećivanje katoličanstva i hrvatstva.⁴⁵ Takvo što je i logički očekivati od Strossmayera jer da je kojim slučajem obrnuto mislio, sjedinjenje crkava ne bi imalo nikakve šanse. Zbog želje za univerzalnom crkvom, Strossmayer nikako nije htio da se ta dva pojma poistovjećuju, stoga je osuđivao svakog onog koji bi srpsko ime izvrgao ruglu. Bio je stava, navodi Gross, da se crkve ne smiju identificirati s nacijom jer takvo što koči i samom razvitku crkve.

Godine 1878. za papu je izabran Lav XIII, koji je za razliku od svog prethodnika Pia IX. pokazao određene tendencije otklona od krute ultramontanske politike. No u stvarnosti se, objašnjava Gross, nije puno toga promijenilo jer je i dalje vladao konzervativizam u crkvi. Bitna promjena koja se dogodila bio je odnos sa Rusijom i katoličkim Slavenima. Profesorica

⁴⁴ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 521

⁴⁵ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 521

Gross opisuje kako je povodom tisuću godina bule pape Ivana VIII, moravskom knezu Svatopluku, a kojim se dopušta slavenski jezik u liturgiji, papa Leo XIII izdao encikliku Grande Munus, o kojoj je već bilo govora. To je bila određena nada za slavenskim bogoslužjem. S druge strane, nastavlja Gross, bila je veliki udarac Monarhiji koja je strahovala od panslavizma jer je postojala mogućnost zbližavanja južnih Slavena međusobno i s Rusijom, što je dakako bio alarm mađarskoj strani koja se bojala jačanja otpora protiv dualizma.⁴⁶

Papa je zbog takvih situacija posebno morao biti na oprezu i u svojim je govorima nastojao izbjeći bilo kakvu pomisao o liturgiji na slavenskom jeziku. Morao je posebno voditi računa o tome, stoga je nastojao u svojim govorima izbjeći bilo kakvu pomisao o liturgiji na slavenskom jeziku. Papa Leo XIII. je, navodi Gross, obećao Franji Josipu kako neće ništa poduzeti po pitanju slavenske službe, odnosno da je neće dopustiti. Tek kasnije je odobrena liturgija na slavenskom jeziku, tamo gdje je već i bila. No unatoč svemu, Grande Munus je piše Gross, bila svojevrsna nada Strossmayeru koji je smatrao kako će se stvoriti novi uvjeti za buduće jedinstvo crkve.

Papa je sve više postizao sporazum sa Rusijom, a 1882. godine potpisan je i preliminarni sporazum s Aleksandrom III. Konkordat je tek 1905. godine sklopljen. Što se tiče Srbije, profesorica Gross navodi kako slični pregovori sa Srbijom nisu postojali, no Strossmayer se u tom području itekako trudio. Za razliku od ultramonatske struje u Katoličkoj crkvi, Strossmayer nikada nije pravoslavnu crkvu smatrao hereticima ili šizmaticima. Katolička je crkva za razliku od Strossmayera pravoslavne vjernike vidjela kao otpadnike od prave Kristove crkve. To dakako nije išlo u prilog Strossmayeru jer su Rusi i Srbi smatrali kako Strossmayer također ima stavove kao i Katolička crkva. Strossmayer je stoga, objašnjava Gross, smatrao kako je potrebna reforma katoličke crkve kako bi se stvorili uvjeti približavanja jedne crkve ka drugoj.⁴⁷

Rački je pak s druge strane, navodi Gross, bio mišljenja da se Pravoslavna crkva treba osloboditi svoje ovisnosti o pojedinim državama te da treba postići unutrašnju solidarnost kao

⁴⁶ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 521

⁴⁷ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 522

uvjet za sjedinjenje s Katoličkom crkvom. Takva promjena bi bila najveća u Rusiji gdje je Petar Veliki podložio crkvu državi čime je ukinuo rusku patrijaršiju. No Rački i Strossmayer su željeli i Katoličku crkvu oslobođenu od državne vlasti. „*Takva teza nije vodila računa o tome da su Pravoslavne crkve ne samo državne već i nacionalne te da je zato srpska strana interpretirala takvo mišljenje ne samo kao pokušaj pokatoličenja već i kao pokušaj denacionalizacije.*“⁴⁸

Svemu tome je još dodatno zaoštavanje odnosa doprinio i Strossmayerov stav prema dogmi o nepogrešivosti pape. Takvo je Strossmayerovo uvjerenje dakako naišlo na pozitivne reakcije u Istočnoj crkvi i dodatno je otežalo sjedinjenje Istoka i Zapada. Profesorica Gross nam ovdje objašnjava kako je Strossmayer istaknuo kako se spomen na Ćirila i Metoda upozorava na nužnost jedinstva Slavena „*i pozvao ih je da slijede primjer Ćirila i Metoda koji su uz pomoć papinstva stvorili crkvu neovisnu od tuđeg utjecaja i bili mu privrženi, da shvate da je Bog slobodu i napredak pojedinih crkava nerazrješivo spojio s rimskom stolicom.*“⁴⁹

Svoje stavove o dogmi je, istražuje Gross, definirao na slijedeći način: „*crkva ne uči da papa ne može pogriješiti, nego da ne može zabluditi kada u rijetkim prilikama kao vrhovni pastir i učitelj crkve svečanim načinom proglašava i tumači nauk svete vjere. Pri tom katolici vjeruju da je to nedvojbena Bogom objavljenja istina što je izriče nasljednik Sv.Petra.*“⁵⁰ Dakle prema Strossmayeru dogma nije ništa novo, jer svoje dogme posjeduje od samog početka crkve. Bio je stava, objašnjava Gross, kako dogma o nepogrešivosti nije prepreka sjedinjenju crkava, te kako svaka crkva ima svoju dragocjenu baštinu. Iako je htio pozitivno utjecati na odnose Istočne i Zapadne crkve, Istočna crkva je negodovala i nije prihvaćala Strossmayerove stavove. Smatrala je kako njegovi stavovi vode u pokatoličenje Istočne crkve te kako se pokušava sjediniti crkva kojoj je papa vrhovni autoritet, stoga navodi Gross, nema ekumenski značaj. Profesorica u svom daljnjem istraživanju ističe komentar Franje Račkog o enciklici Lea XIII koji je imao dodatni nacionalno-politički naglasak.

Rački je tako smatrao kako su raskolu crkava doprinijeli Grci, a ne pravoslavno slavenstvo te da su Ćiril i Metod zastupali dva osnovna načela: narodnu misao i crkveno

⁴⁸ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 522

⁴⁹ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., citat str. 522-523

⁵⁰ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., citat str. 523

jedinstvo. Također je smatrao kako će enciklika zbližiti Istočnu i Zapadnu crkvu, dok je samo jedinstvo je moguće u budućnosti. Rački se, ističe Gross, pozvao i na povijesne činjenice kako do turskog osvajanja nije bilo neprijateljstva između balkanskih slavenskih država i papinstva. Želja za sjedinjenjem crkava Račkome je posebno bilo zbog odnosa katoličkih Hrvata i pravoslavnih Srba. U svojim stavovima nastojao je izbjeći bilo kakvu vjersku razliku smatrajući kako malo tko razumije slavensku misiju kao on. „*Za razliku od Strossmayera koji je u spomenutoj okružnici predstavio reformiranu Katoličku crkvu i papinstvo kao jezgru za buduće sjedinjenje crkava, Rački je samo upozoravao na značenje enciklike Lea XII kao doprinosa dobrim odnosima katoličkih i pravoslavnih Slavena odnosno Hrvata i Srba i pozivao na odbacivanje predrasuda kao bitnih zapreka poželjnom zbližavanju crkava.*“⁵¹

Profesorica Gross ističe kako su enciklika i Strossmayerovi stavovi izazvali osudu srpskog javnog mišljenja te kako su se i srpski liberali pridružili napadu na Strossmayera. Puno je pravoslavnih pisaca koji su poučavali kako se Pravoslavna crkva držala apostolskog nauka te kako je Katolička crkva zastranila tokom stoljeća u svojim dogmama, aludirajući pri tom na papu. Postojale su dakle dvije velike razlike Katoličke i Pravoslavne crkve: 1. autoritet pape.⁵² 2. Nicejsko vjerovanje-Filioque.⁵³ Te dvije dogme će i u 19. stoljeću razlike između crkava činiti nepremostivim. Smatralo se, objašnjava Gross, kako su katoličke proslave u čast Ćirila i Metoda zapravo svojatanje, te se isticalo kako su predstavnici pravoslavlja. Dalje nastavlja Gross veliki otpor pravoslavnih Srba bila je činjenica što je Pravoslavna crkva bila srpska narodna crkva, te kako Katolička crkva nije narodna crkva, ponajviše zbog svog latinskog jezika.⁵⁴ No i enciklika i Strossmayer su kako kaže profesorica, dodatno zaoštrili odnose hrvatskog i srpskog stanovništva. Iako je prije uživao ugled pravoslavnog svećenstva i srpskih liberala kao nositelj pomirbe i tolerancije dviju crkava, Strossmayer je svojim stavom, odnosno svojom obranom dogme o papinoj nepogrešivosti, naišao na kako kaže Gross, krive optužbe koje tvrde kako Strossmayer želi Pravoslavnu crkvu vratiti u krilo Katoličke crkve. Često je u svojim izjašnjanjima branio katoličke dogme te je nastojao „*postići sjedinjenje crkava na temelju starog jedinstva prije*

⁵¹ Mirjana Gross-Agnez Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., citat str. 523

⁵² Pravoslavna crkva priznaje jedini autoritet Crkve, a to je sam Isus Krist, dok Katolička crkva ističe autoritet pape i njegovu važnost na čelu crkve kao nasljednika apostola Petra.

⁵³ Katolička crkva uči kako Duh Sveti proizlazi iz oca i sina.

⁵⁴ Mirjana Gross-Agnez Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 524

*raskola, kojeg su nosioci Ćiril i Metoda.*⁵⁵ Također je smatrao kako je Katolička crkva, za razliku od Pravoslavne, zadržala jedinstvo i zbog toga bi Katolička crkva bila temelj jedinstva, jedna crkva sa jednim pastirom. Baš kao što su Grci za Strossmayera bili krivci za raskol, tako su i svi oni koji kritiziraju njegova stajališta, uvijek tražeći nove izgovore kako bi se suprotstavili crkvenom jedinstvu. Profesorica Gross nam ovdje navodi kako je Strossmayer shvaćao potrebu stvaranja samostalnih srpskih, bugarskih i rumunjskih crkava „*kao oslobođenje od prevlasti carigradske patrijaršije...*“, no nije prihvaćao isključivo narodnu crkvu smatrajući kako se sve narodne crkve trebaju sjediniti u jednu.⁵⁶

Upravo zbog svoje nenarodnosti, Katolička je crkva, prema Strossmayeru, ona koja podupire kršćanske narode. Često je stoga nailazio na optužbe kako potpiruje vatru između Hrvata i Srba, što je Strossmayer negirao tvrdeći kako je određena propaganda među Srbima „*da utamani pravoslavlje i srpsko ime.*“⁵⁷ Gross smatra kako je bio protiv nametanja bilo kakve religije jer je smatrao kako svatko ima slobodnu volju odlučivati sam za sebe te da želi dobro svom narodu i Hrvatima i Srbima, pozivajući katolike na ljubav prema Srbima. Smetalo ga je i što pravoslavni svećenici dodatno rade protiv sjedinjenja, umjesto da teže staroslavenskoj liturgiji među katoličkim Slavenima. Činilo se, komentira Gross, kako su stajališta đakovačkog biskupa dodatno udaljila Srbe od Hrvata, čime će teško popraviti odnose. Enciklika Lea XIII, nadolazeći režim bana Khuena-Hedervarya dodatno je doprinijelo ne sjedinjenju, već razdvajanju hrvatske i srpske elite. Na kraju se ideja širenja staroslavenskog jezika pokazala kao iluzija., iako je Rački tražio Strossmayera da osposobi svećenstvo za slavensko bogoslužje. Čitajući 5. srpnja, 1881. godine u Rimu misu na slavenskom jeziku, Strossmayer je slijedeće godine uputio svećenstvu zahtjev da uoči blagdana Ćirila i Metoda održe misu na staroslavenskom jeziku. Mađarska vlada je u takvom zahtjevu vidjela opasnost jedinstva Katoličke crkve gdje je postojala mogućnost podjele na Katoličke Slavene u kojima bi se učvrstila veza sa pravoslavnim Slavenima. Zbog tog je razloga, navodi Gross, ministarstvo vanjskih poslova u ime Franje Josipa izdalo naređenje banu Pejačeviću da se zabrani Strossmayeru misa na staroslavenskom jeziku. S obzirom da država ne smije utjecati na liturgiju crkve, jer to je unutrašnja stvar crkve, intervencijom Vatikana Strossmayeru se zabranila misa na staroslavenskom jeziku sve dok se to pitanje

⁵⁵ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 524

⁵⁶ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 524

⁵⁷ Mirjana Gross-Agneza Szabo, Prema hrvatskome građanskom društvu, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 524

temeljito ne obradi. Postojao je naime strah konzervativnog svećenstva da se katolici ne obrate na pravoslavlje zbog staroslavenskog jezika.

Gross piše kako su Rački i Strossmayer svoju srodnu dušu pronašli u Rusiji, a ne u Rimu, u liku Vladimira Sergejevića Solovjeva koji je težio sjedinjenju Rusije i Vatikana. Prateći njegovu djelatnost u interesima ruske svjetske misije po pitanju sjedinjenja crkava, Rački i Strossmayer su takvo što nastojali popularizirati u Hrvatskoj. Gross piše kako su Rusi očito zahvaljujući Solovjevu upoznali katolike i time uklonili svaku predrasudu koja je potekla od držanja Poljaka „*koje je zaslijepila mržnja protiv Rusije.*“⁵⁸

Boraveći 1884. godine u Rusiji, Rački je ostao zadivljen što Solovjev zastupa primat pape zaključujući kako je Solovjev katolik po osvjedočenju. Solovjev je nakon toga često odlazio u posjet Račkom i Strossmayeru, sve do progona kada je odustao od propagande kršćanskog univerzalizma. Smatrao je, piše Gross, kako Istočna crkva ne zastupa dogme koje se protive katoličkoj istini zato što Istočna crkva svoje temelje nalazi u prvih sedam ekumenskih koncila. Razlika je samo u doktrini crkve te u teološkim školama. „*Spomenuvši da u Istočnoj crkvi ne postoji unutarnje suglasje o odnosu prema Katoličkoj crkvi, Solovjev zaključuje da raskol ne postoji de facto nego samo de iure.*“⁵⁹ Gross piše kako se Rački i Strossmayer slažu sa Solovjevim, no smatraju kako velika prepreka sjedinjenju je nezrelost Rima i Petrograda, te kako veliki uspjeh biti ukoliko u Rusiji budu čitali Solovjeva djela. Solovjev na žalost svoje djelo nije mogao izdati u Rusiji, već ga je dovršio i tiskao u Zagrebu. Za razliku od Strossmayera koji je držao Solovjevo djelo najboljim djelom po pitanju sjedinjenja crkava, Rački je bio oprezniji smatrajući kako Rim i Petrograd još uvijek nisu spremni za takvo što. Zbog svog jakog univerzalizma, Solovjeva su u Rusiji smatrali lošim patriotom jer je često znao kritizirati Ruse. Rački je stoga, piše Gross, zamolio Strossmayera da upozori Solovjeva da u svojim djelima manje kritizira, a više pohvaljuje Ruse kako bi ih „*postupno pripremio na veliku misiju koja ih čeka.*“⁶⁰

Gross nastavlja kako se tijekom godina negativan stav Pravoslavne crkve prema Strossmayeru nije nimalo promijenio. Zbog tih je razloga Rački, nedugo prije svoje smrti, reagirao na antikatoličku propagandu vezano za slavlje sv. Save. Rački, piše Gross, pohvaljuje istočnu braću koja slave sv. Savu kao velikog sveca koji je svojim književnim i

⁵⁸ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 460

⁵⁹ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., citat str. 460

⁶⁰ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 461

religijskim radom dobrotvor srpskog naroda, no upozorava kako se često sv. Savu prikazuje kao neprijatelja Katoličke crkve, kao zagovornika srpstva protiv hrvatstva. Gross dalje objašnjava kako Rački smatra da je sv. Sava „*katolik iztočne crkve*“ te kako on, nakon što ga je carigradski patrijarh 1221. godine posvetio za metropolita, nikada nije prekinuo vezu s papinstvom. Zbog toga katolička crkva sv. Savu ubraja u uglednike.⁶¹ No unatoč sve tome malo je onih koji su ustrajali u ćirilometodskoj ideji. S obzirom da se Poljaci i Česi nisu zalagali za jedinstvo crkve, među Hrvatima je ostala tek pokoja osoba koja je težila jedinstvu crkve, no ta je mala šaka ljudi, zaključuje profesorica Gross, bila bez vojske i nemoćna.⁶²

3.3. Struktura ćirilometodske ideje prema Dartelu

U opisivanju i interpretaciji ćirilometodske ideje možemo naići na određene probleme i sam Dartel smatra kako ćirilometodska ideja nije jasno razgraničena te kako je vrlo široka. Dakle kada govorimo o ćirilometodskoj ideji možemo se bazirati na političko-kulturnoj ideji ili crkvenoj-unijatskoj ideji. Ovdje nam Dartel postavlja temelj za kvalitetno tumačenje ćirilometodske ideje. U prvom redu napominje kako se ćirilometodska ideja najprije odnosila na crkveni sadržaj odnosno na crkvu, a tek kasnije se odrazilo na politiku. Slijedeći problem koji Dartel navodi je nesistematski obrađena ćirilometodska ideja. „*Ona je bila osnovna i orijentacijska misao u spisima o Jedinstvu Crkve, o uzroku i povijesti raskola, o stavu prema pravoslavicima, o uspostavljanju jedinstva i sl. kao takva prisutna je u pastirskim pismima, bezbrojnim člancima u časopisima i knjigama.*“⁶³

Dartel navodi kako sadržaj ćirilometodske ideje može podijeliti na četiri elementa. Prvi element bi bio povijesna interpretacija života i djela sv. Ćirila i Metoda. Drugi element je

⁶¹ Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004., str. 461

⁶² Mirjana Gross-Agnez Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992., str. 525

⁶³ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 45

vizija jedinstva crkve, treći element je poruka Slavenima i zadnji element je dogmatsko i ekleziološko shvaćanje pravoslavlja.⁶⁴

3.3.1. Povijesna interpretacija života i djela sv. Ćirila i Metoda

Ovo je prva stvar, smatra Dartel, koja je izazvala raspravu među pravoslavnim teolozima. Naime u svojoj interpretaciji o životu i radu Ćirila i Metoda, katolički teolozi ističu njihovo jedinstvo s Rimom te njihovo priznavanje papinog autoriteta. Takvom interpretacijom su se, smatra Dartel, Ćiril i Metod našli između dvije vatre, između Bizanta i Rima, odnosno između Focija i Nikole I. Braća su pri takvoj interpretaciji prikazani kao da su na papinoj strani. Franjo Rački je i sam u svojim istraživanjima opisao kako su moravska braća odvrćali kneza Rastislava od Carigradske crkve, čime su se ogradili od Focijevog neslaganja s Rimom. Tim su postupkom govori Rački sačuvali slavenski narod od istočnog raskola.⁶⁵

Baš kao i Rački, i Strossmayer je nastojao ograditi moravsku braću od Focijevog raskola. Dartel u svojem istraživanju citira Strossmayera koji kaže: „*Poziva ih papa k sebi, ne da ih sudi i kori ili da s njima pravda, nego da ih okrijepi, da ih utješi i da se s njima o slavenskim stvarima posavjetuje, na to se pak kako bi se od Slavena uopće, a posebice od Bugara odvratila pogibelj da se u mrežu bizantijsku ne upletu.*“⁶⁶ Dalje je Strossmayer smatrao kako se Ćiril i Metod nisu obraćali novom Rimu već starom koji je Petrovo prijestolje, a koje je sam Isus podigao svojom rukom. Stoga su se obraćali nasljedniku svetog Petra.⁶⁷

Ono što je bitno u cijeloj priči jest kontekst, odnosno okolnosti i situacije pod kojima su Ćiril i Metod razgovarali sa papom. Dartel se u svojoj knjizi koristi istraživanjima Antuna Frankija, koji u svojoj knjizi „*Dvije poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji*“, ističe važnost privrženosti svete braće, koja je započela u vrijeme Focijevog raskola i trajala usprkos njemačkom neprijateljstvu prema njihovoj misiji.⁶⁸ Dalje Dartel nastavlja istraživanja

⁶⁴ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 46

⁶⁵ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 46

⁶⁶ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 47

⁶⁷ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 47

⁶⁸ Grivčevo najpoznatije djelo „*Žitja Konstantina in Metodija*“ (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana 1951).

Frana Griveca, slovenskog teologa iz 19. stoljeća, koji je puno istraživao o životu i radu Ćirila i Metoda, koji smatra kako su moravska braća bili naklonjeniji Ignaciju nego Fociju te kako su se ogradili od tadašnjih crkveno političkih stajališta u Bizantu „prema kojima crkvena moć treba slijediti političku važnost grada, što je značilo da carigradskom biskupu pripada primat u Istočnoj crkvi, zato što je Carigrad postao glavni grad Istočnorimskog Carstva.“⁶⁹

Rimski primat je za moravsku braću apostolska i božanska ustanova, a papa kao jedini Petrov nasljednik je poglavar crkve. Osim dokazivanja papinog primata, bilo je potrebno za katoličke teologe da dokažu vjersko jedinstvo s Katoličkom crkvom, kaže Dartel, te nastavlja kako je u pitanju Filioque. Naime Metoda je od strane njemačkog klera bio optužen za širenje hereze o izlasku Duha Svetog. Metoda je u skladu s grčko-bizantskim simbolim, bez dodatka Filioque, prakticirao vjeru. Dartel objašnjava istraživanje Antuna Frankija koji utvrđuje kako je Metodova pravovjernost bila potvrđena od samog pape Ivana VIII, odnosno kako Metodovo „ispovijedanje vjere bez Filioque u to vrijeme nije bila hereza.“⁷⁰ Dartel zaključuje ovo poglavlje Grivecovim istraživanjima koji kaže kako ispovijedanje moravske braće o izlasku Duha Svetog od Oca se nije moglo smatrati herezom jer Filioque u rimokatoličkoj crkvi nije bilo potvrđeno kao dogma, već je to bila samo praksa njemačke Crkve.⁷¹

3.1.1. Vizija jedinstva Crkava

Dartel nam objašnjava kako je ekleziološki motiv itekako bitan u daljnjem razmatranju rada jer je ono skup povijesnih i eklezioloških razmatranja, te ako malo proučimo povijesni kontekst možemo zapaziti kako ekleziološki motiv proizlazi iz tadašnje političke i crkvene situacije. Pokušaj Germana u sprečavanju bogoslužja na slavenskom jeziku u Moravskoj crkvi je neslavno završilo. Moravska je crkva dobila podršku Rima i živjela je iznad ekskluzivizma koji je postojao između Rima i Bizanta. Dartel navodi Grivecova istraživanja prema kojima su Ćiril i Metod tada živjeli u vjerskom jedinstvu s Rimom i ostali vjerni tradiciji istočne crkve.⁷²

⁶⁹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 47

⁷⁰ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 48

⁷¹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 48

⁷² Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 49

Jedno od važnijih pitanja koje teolozi 19. stoljeća postavljaju jest zašto takvo jedinstvo, uz očuvanje vlastitih crkvenih i obrednih tradicija nije više moguće? Dartel odgovara kako je na razini Katoličke crkve takvo što potvrdio Firentinski sabor, no ne na osnovi povijesti i tradicija slavenskog naroda i zaključuje kako ćirilometodska koncepcija unijatska koncepcija.⁷³ Zbog te važnosti unijatske koncepcije, glavni argument pravoslavnih teologa protiv sjedinjenja crkava nema smisla. Pravoslavni teolozi smatraju kako Pravoslavna crkva sjedinjenjem gubi svoju samostalnost, odnosno identitet ukoliko se ujedini s Rimom. No Dartel smatra kako je ćirilometodska ideja više od unijatske ideje jer polazi od zajedničke slavenske baštine kršćanstva na Balkanu. Također odgovara na pitanje što to sačinjava crkveno jedinstvo? Koristeći egzegetske dokaze, teolozi interpretiraju ćirilometodsku ideju na sljedeći način, smatraju kako temelj crkvenog jedinstva Petrova stolica. Pri tome navode kako to ne znači uniformnost crkvenih i obrednih tradicija pojedinih crkava, kao ni gubitak crkvene samostalnosti. Nositelji ćirilometodske ideje takvo što dokazuju povijesnom interpretacijom, čiji izvor pronalazimo u devetom stoljeću i nekim suvremenim izjavama pape. Tu su i katolički teolozi koji smatraju kako samo jedna crkva može biti prava Kristova crkva. Ono što je uspjelo Ćirilu i Metodu, smatra Dartel, jest to što su uspjeli očuvati univerzalnost čime su postali uzor crkvenog jedinstva.⁷⁴ Dalje Dartel napominje slijedeće: “*Kada katolički teolozi govore o Ćirilu i Metodiju kao uzoru crkvenog jedinstva, treba to promatrati u okviru katoličke ekleziologije 19. stoljeća. Crkveno se jedinstvo najprije promatralo s institucionalnog sadržaja.*”⁷⁵ Dalje objašnjava kako unatoč svi poteškoćama, Moravska braća bili u jedinstvu s papom, čime su očuvali crkveno jedinstvo.

Pogledamo li malo Strossmayerov život i rad, može vidjeti kako se posvetio crkvenom jedinstvu. Ideja jedinstva se, kaže Dartel, dogodila zbog stvarnosti u kojoj je živio, zbog svojih dodira s Pravoslavnom crkvom. Strossmayer je bio čvrstog uvjerenja kako je jedino Katolička crkva prava te kako jedina ima vlast od Krista i samim time joj je dužnost naučavati pravu vjeru. Njegovo shvaćanje jedinstva najbolje se može upoznati iz njegovih okružnica u kojima je često govorio o jedinstvu, u kojima je naglašavao kako jedinstvo u Katoličkoj crkvi postoji te je ono više od zadataka koji treba ostvariti. Osim toga, Strossmayer ističe kako je Petrova stolica kamen na kojem je Krist osnovao crkvu te da je to jedini uvjet crkvenog jedinstva i crkvene snage. Zanimljivo je kako Dartel u svojoj knjizi navodi Strossmayerovo stajalište po pitanju papine nepogrešivosti. Dartel analizira

⁷³ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 49

⁷⁴ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 50

⁷⁵ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 50

Strossmayerova uvjerenja razlikujući pastoralno od dogmatsko-ekleziološkog problema. U Strossmayerovim govorima Dartel vidi pastoralne, čak i crkveno-političke razloge, a manje dogmatsko ekleziološke razlike. „*Prema njegovom bi uvjerenju proglašenje papine nepogrešivosti u tom trenutku samo otežavalo rad za sjedinjenje.*“⁷⁶

Također, nastavlja Dartel, njegovo se suprotstavljanje odnosi i na suvišno monarhičko shvaćanje crkve, jer takva ekleziologija ne odgovara kontekstu u kojem živi. Kontra Crkvi, koja je sasvim podređena Svetoj stolici, Strossmayer se zalaže za crkveno ustrojstvo na osnovi samostalnosti lokalnih crkava, dakako u jedinstvu s Rimom. Slijedeće navodi Dartel Strossmayerovo suprotstavljanje tezi francuskog biskupa P.Drieux-Brezea koji je smatrao kako se biskupima treba oduzeti pravo „*na religiozne novine u njihovim biskupijama...a da to pravo bude pridržano samo Svetoj Stolici.*“⁷⁷ Strossmayer se tako zalagao za biskupsku solidarnost jer ovakvi bi stavovi francuskog biskupa samo potvrdili mišljenje Pravoslavne crkve o Katoličkoj kako biskupi nemaju pravo samostalnog odlučivanja. Strossmayer je zbog svog stajališta o papinoj nepogrešivosti 1873. godine dao izjavu u kojoj prihvaća sve odluke Vatikanskog sabora. „*Imajući na umu Strossmayerovu viziju crkvenog jedinstva, utemeljenu u Petrovoj stolici, ali shvaćenu ne kao uniformnu strogo hijerarhijsku monarhiju, pitanje je koju ulogu ima ćirilometodska baština-zajednička svim Slavenima- u njegovoj ekleziologiji.*“⁷⁸ Dartel zaključuje kako se Strossmayerovo uvjerenje da se na osnovi zajedničke kršćanske kulturne povijesti Slavena, može postići jedinstvo.

Dartel nastavlja svoja istraživanja o Strossmayeru citirajući njegova pisma u kojima je Strossmayer postavio dva zadatka: „*Prvo pokazati kako su sveti Ćiril i Metodije, pripovijedajući i šireći vjeru među slavenima...cijelom dušom i srcem poglavito za jedinstvo svetim u Crkvi božjoj težili i tijekom svima nama primjer ostavili...Drugo pokazati kako su sveti naši Apostoli upravo u tom svetom jedinstvu uvijek tražili i našli svaku potporu i obranu proti progonitelja i napascima svojim, kako su u tom jedinstvu uvijek tražili i našli puno jamstvo za posebna prava , posebne povlastice i obrede, koje su svete crkve među slavenima uvađali...*“⁷⁹

Jedinstvo crkve, kakvu su Ćiril i Metod pokušali oblikovati u Moravskoj značilo bi potvrdu i zaštitu njihovog djelovanja. Ćiril i Metod su sa svojom idejom bili glavna misao

⁷⁶ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 52

⁷⁷ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 52

⁷⁸ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 53

⁷⁹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 53-54

vodilja u 19. stoljeću jer su bili temelj svim Slavenima. Dartel iznosi razmišljanja hrvatskog pedagoga i katoličkog teologa, u 19. stoljeću, Antuna Frankia koji smatra kako problem jedinstva crkve nije doktrinaran već je ekleziološki. Franki dakle smatra kako Katolička crkva, za razliku od pravoslavne crkve, nosi biljeg samog Krista i da takvo što Pravoslavna crkva ne posjeduje. Jedno od pitanja na koje Franki pokušava odgovoriti jest da li je Isus dodjeli papi vrhovnu vlast u crkvi te da li je tu istu vlast stara crkva priznala. Za Frankija je sporedno govoriti o odnosu pape i biskupa, što primjerice Pravoslavna crkva smatra važnim jer je biskupska vlast potisnuta od papinske. Dartel dalje objašnjava Frankijevo razmišljanje prema kojem papinska vlast u katoličkoj crkvi nije bezuvjetna, dakle Katolička crkva ne vidi razliku između papinske vlasti i biskupske i smatra ih jednakima po Božjoj ustanovi i Božjem pravu. Papa ne bi mogao upravljati crkvom bez biskupa i on je čuvar crkvenog jedinstva, što primjerice monarh nije. Dartel navodi kako se Franki, baš kao i Strossmayer, zalaže sa samostalnost mjesnih biskupa kao upraviteljima u svojim biskupijama.⁸⁰

Grivec navodi kako su sve crkve u vidljivom jedinstvu s papom, odnosno Petrovim nasljednicima. Nije dakle riječ o razdvajanju papinske i biskupske vlasti. Dartel naglašava kakao djelovanje Ćirila i Metoda, Grivec tumači jednako kao i Strossmayer ističući zaštitnu funkciju slavenskog bogoslužja koje je bilo u devetom stoljeću. Tada se, unatoč pokušajima Germana da razdvoje jedinstvo, sačuvala katolička univerzalnost i jedinstvo. Iako Grivec drži da je vidljivi oblik Crkve na osnovi svojstava i znakova neminovan za određivanje prava crkve, shvaćanje crkve kao mističnog tijela Kristovog približava ga pravoslavnom shvaćanju crkve. Veliki preokret u Katoličkoj crkvi jest nauka crkve kao o mističnom tijelu Kristovom. Unijatska koncepcija koja je prisutna u crkvi znači poimanje jedinstva na osnovi institucionalnog oblika. Kad rezimiramo ekleziološki aspekt ćirilometodske ideje, možemo reći da ta ideja čvrsto stoji na temeljima katoličke ekleziologije 19. stoljeća za koju je Petrovu stolica načelo crkvenog jedinstva. Ćirilometodska ideja na osnovi povijesne baštine slavenske kulture 9. stoljeća sadrži autentičan vid o očuvanju crkvene samostalnosti u strukturi, obredu i tradicijama.⁸¹

⁸⁰ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 55

⁸¹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 56-57

3.1.1. Slavenska ideja

Ćirilometodska je ideja pridonijela svijesti nezavisne i izvorne slavenske kulture, a počeci slavenske kulture, navodi Dartel, potječu od Ćirila i Metoda. Tandarić pak piše kako su sveta braća pomogla a se u već uspostavljenom zapadnom svijetu uspostavi novi narod, Slaveni. Dalje navodi Tandarić da kada govorimo o Slaveima kao o novom narodu, onda to nije današnje definiranje nečeg o čemu Slaveni devetog stoljeća nisu znali. Otkad su Slaveni progovorili pred Bogom svoju riječ u liturgiji, počeli su se osjećati kao novi narod, narod kao i drugi. O tome svjedoče prvi slavenski književni spomenici.⁸² Kako bi sačuvao crkveno jedinstvo i univerzalnost, Rim je posebno zaštitio slavensku kulturu. Podjelu među Slavenima donijela je nadmoć germanske i bizantske politike i kulture. Sve jači utjecaj bizanta utjecao je na podjelu među Slavenima. Dartel istražuje kako je zbog povijesnog razvoja raskol postao slavensko pitanje jer većinu pravoslavaca čine upravo Slaveni. Ćirilometodska ideja je ujedno ideja o posebnom zadatku ili poslanju Slavena za uspostavljanje jedinstva. Slaveni, prema Dartelu, trebaju taj jaz međusobno riješiti na osnovi početne zajedničke kulturne povijesti i etničke srodnosti, pa onda između istoka i zapada.⁸³

Slavenima ćirilometodska ideja nudi rješenje za vjerska i narodna pitanja, i Crkveno jedinstvo jest uzajamnost Slavena. Strossmayer je na prvom vatikanskom saboru ukazao kako je istočni raskol zapravo slavenski raskol. Dartel dalje navodi Strossmayera koji smatra kako je raskol najmanja stvar Slavena te da su Grci krivi za raskol među Slavenima. Jedinstvo Hrvata i Srba prema Strossmayeru može jedino doći ukoliko se ujedine crkve, zapadna i istočna. Za njega su Hrvati i Srbi narodi jedne krvi, jednog porijekla i jedne vjere. Stoga njegova želja za jedinstvom se tiče i politike, na što će posebno davati naglasak. Dartel piše kako je Strossmayerova vizija novog društva, vizija kršćanskog društva u kojem je kršćanstvo ono što povezuje sve. „*Slavenska je uzajamnost osnovna bit za ostvarivanje tog novog društva.*“⁸⁴

⁸² Leonard Tandarić, Sveti Ćiril i Metodije-Novi pristup evangelizaciji, Bogoslovska smotra, Vol.55 No.3-4 Veljača 1986., str. 373

⁸³ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 58

⁸⁴ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 58-59

Dartel navodi kako je ćirilometodska ideja dio obuhvatnijeg programa za oslobođenje svih Slavena te kako je ona religiozna i kulturna bit. Dalje Dartel analizira Grivecova istraživanja prema kojima je neposredan uzrok raskola grćki crkveni politićki sustav koji je „*cezarpapizam i bizajtsvo*.“⁸⁵ U takvim uvjetima je Crkva ovisna o drŹavnoj vlasti i gubi vlastitu samostalnost. Za Griveca, navodi Dartel, Katolićki Slaveni imaju glavnu zadaću a to je sjediniti Pravoslavnu i Katolićku crkvu jer su za takvo djelo najsposobniji.

Ćirilometodska ideja, objašnjava Dartel, se javlja u trenutku buđenja nacionalne svijesti i u trenutku formiranja nacija, stoga je vaŹno razumjeti kako tada dolazi do slavenske teŹnje za oslobođenjem. Polazeći od shvaćanja društva kao kršćanskog društva, teorija slavenske uzajamnosti dolazi u službu crkvenog sjedinjenja, najprije među Slavenima, a onda između Istoka i Zapada, i ta dimenzija ćirilometodske ideje najjasnije predstavlja njenu politićku teŹinu, zakljućuje Dartel.⁸⁶

3.1.1. Dogmatsko i ekleziološko vrednovanje pravoslavlja

Do pojave ćirilometodske ideje postojale su dogmatske i doktrinarne razlike između katolika i pravoslavlja, smatra Dartel, te nastavlja kako je Firentinski sabor raspravljao o tim glavnim dogmatskim razlikama, odnosno o primatu, ćistilištu itd. Kako unija sabora nije uspjela, došlo je do tvrdnje da pravoslavci nemaju ni pravu vjeru ni pravu crkvu sve dok ne priznaju dekret Firentinskog sabora. Dalje objašnjava Dartel kako zagovaratelji ćirilometodske ideje u svemu razlikuju dogmatsko od ekleziološkog, ćime su otišli korak dalje i izazvali veliku kritiku Katolićke crkve. Naime ćirilometodijanci su pravoslavicima priznavali pravu vjeru, no ne i pravu crkvu. Termin heretici je bio izbaćen i umjesto tog termina pravoslavicima su pridavali novi termin, Źizmatici.⁸⁷

⁸⁵ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 59

⁸⁶ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 60

⁸⁷ Dartel analizira stav Strossmayera koji u svom pismu velikom Źupanu Kuševiću izrićito kaŹe kako su Hrvati i Srbi ne samo jedne krvi, jednog porijekla, jedne budućnosti nego i jedne vjere, jer se razlika odnosi samo na crkvenu upravu, a ne i na vjeru. Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 61

Antun Franki, smatra kako je glavno pitanje pitanje Crkve, a ne pitanje vjere katolika i pravoslavaca. Također smatra kako između pravoslavaca i katolika nema pitanja o vjeri nego samo o crkvi te kako pravoslavna crkva uči pravu Kristovu vjeru, no s druge ne priznaje da je prava Kristova crkva. Dartel nam u knjizi prikazuje Frankoijeva stajališta koje je Franki u svojoj knjizi „*Dvie poslanice*“ iznio četiri osnovna stava. Tako dakle piše Dartel o prvom Frankijevom stavu koji kaže kako se „*razlika Grka i Latina više temelji na ljevičarskim interpretacijama, nego li u stvari postoje.*“ Drugi Frankijev stav je kako se razlike odnose na pitanje o Crkvi, a ne o vjeri i zbog tog razloga Latini i Grci nisu mogli biti u jedinstvu. Dakle nije bilo pitanje vjere već pitanje Crkve. Treći Frankijev stav su dogme prema kojima katolici „*explicite vjeruju, a pravoslavni samo implicite.*“ Posljednji Frankijev stav, navodi Dartel su stavovi istočnih teologa koji naučavaju „*drugačiju nauku od Katoličke crkve*“, no „*njihove zablude nikada nije usvojila Pravoslavna crkva.*“⁸⁸

Dalje analizira Dartel kako Ćirilometodijanci dolaze do zaključka kako Pravoslavna crkva uči Kristovu vjeru te polaze od činjenice da Pravoslavna crkva uči vjeru koja je dana iz prvih sedam općih sabora, odnosno od vremena kada su istok i zapad bili u jedinstvu. Dakle, zaključuje Dartel, s obzirom da Pravoslavna crkva uči ono što je rečeno na prvih sedam crkvenih sabora, onda ona ne može zapast u herezu. „*Kada ćirilometodijanci kažu da Pravoslavna Crkva uči pravu vjeru, onda misle na vjeru Pravoslavne crkve iz prvih 11. st. kršćanstva.*“⁸⁹

Dartel objašnjava kako bi se takvo dogmatsko vrednovanje trebalo olakšati međukonfesionalnim razgovorom, a kao najveću zapreku za sjedinjenje, nositelji ćirilometodske ideje vide u ekleziologiji. Poseban naglasak se stavlja na to da je Katolička crkva prava Kristova crkva, u želji da pravoslavci prihvate jedinstvo s Katoličkom crkvom. Također Dartel navodi kako je Ćirilometodska ideja „*sinteza znanstvenih istraživanja o životu i radu Ćirila i Metoda, katoličke ekleziologije i teorije slavenske uzajamnosti.*“⁹⁰ Ono čemu su Ćiril i Metod težili, objašnjava Dartel, je bilo očuvanje jedinstva opće Crkve, te nastavlja kako je razlog nastanka i buđenja ćirilometodske ideje u 19. stoljeću bilo je upravo zbog buđenja nacionalne svijesti. Razvila se ideja slobode, i to slobode od tuđeg jarma.

⁸⁸ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 61-62

⁸⁹ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 62

⁹⁰ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 63

Ćirilometodska ideja je došla kao svjetla točka i misao vodilja u 19. stoljeću jer je odgovarala Katoličkoj crkvi o slavenskom gibanju.⁹¹

U kolikoj mjeri je, razmatra Dartel, ekleziološko poimanje igralo ulogu u ćirilometodskoj ideji, ostaje za sad otvoreno pitanje. Dartel navodi slijedeće: „*Kada se kaže da je ćirilometodska ideja unijatska ideja, misli se na njen osnovni okvir, pri čemu se pravoslavci moraju vratiti u krilo Katoličke crkve.*“⁹² No, postoje izvjesne razlike u odnosu na dotadašnju unijatsku ideju. Prva razlika je u tome što ćirilometodijanci pravoslavcima, kao što je malo prije rečeno, priznaju pravu vjeru. Druga je razlika, navodi Dartel, što ćirilometodijanci u 19. stoljeću rade na razini cjelokupne Pravoslavne crkve, a ne samo lokalno, što je bila praksa pojedinih unija prije toga. Treća je razlika što se ćirilometodijanci ne oslanjaju na političku vlast za postizanje jedinstva. Ćirilometodijanci traže raspravu s pravoslavcima na teološkoj razini. Navodeći sve ovo Dartel dolazi do slijedećeg pitanja, kakav su onda uspjeh ćirilometodijanci trebali očekivat od svog rada? Kako bi odgovorio na to pitanje, Dartel je podijelio u nekoliko faza razvoj ćirilometodske ideje. Prva faza, navodi Dartel, je od druge polovice 19. stoljeća do početka 20. stoljeća, u vrijeme kada Rački i Strossmayer snažno guraju ćirilometodsku ideju. U toj fazi se smatralo kako nije potrebno puno se posvećivati tom jedinstvu jer bi oduzimalo previše vremena. Katolička crkva je i tako u slavenskim zemljama živjela na osnovi svojih staroslavenskih kulturnih tradicija. Ono što je bila zadaća Katoličke crkve, objašnjava Dartel, jest uvjeriti Pravoslavnu crkvu kako „*neće izgubiti svoj identitet i samostalnost ako se ujedini s Katoličkom Crkvom.*“⁹³ Strossmayer se tako zalagao za razgovor s predstavnicima Pravoslavne crkve.

Za razliku od Strossmayera, navodi Dartel, Fran Grivec je za postepeno širenje kulturnog utjecaja na zapad i smatra kako su Strossmayer i Solovjev bili idealisti koji nisu poznavali istočnu crkvu jako dobro. Zagovarao je misionarsko djelovanje i postepeno širenje zapadnog utjecaja, te je smatrako kako treba pomno analizirati istočnu teologiju jer se samo postepeno može približiti „*konačnom cilju.*“⁹⁴

Slijedeće pitanje koje Dartel analizira jest je li se ćirilometodska ideja zadržala u istom obliku te što je njezin kontinuitet, a što diskontinuitet u razvitku? Sve do 60-ih godina 20. stoljeća, odnosno do pojave ekumenizma, ćirilometodska ideja je uspjela prevladati u

⁹¹ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 63

⁹² Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 64

⁹³ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 64

⁹⁴ Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 65

Katoličkoj crkvi. Svoj je kontinuitet od polovice 19. stoljeće pa do danas, sastoji se u tome da Ćiril i Metod „vrijede kao predstavnici, uzor općeg crkvenog jedinstva, u smislu da su istovremeno sačuvali jedinstvo s Rimskom stolicom i vlastitim crkvenim obrednim i vjerskim tradicijama,“ što je ujedno i srž same ćirilometodske ideje.⁹⁵ Postoje i dvije stvari, objašnjava Dartel, koje su uz povijesne okolnosti izmijenile ćirilometodsku ideju u 20. stoljeću; „neuspjeh pozitivne teološke rasprave s pravoslavljem i nesređeni položaj Katoličke crkve za vrijeme stare Jugoslavije.“⁹⁶ To su dvije okolnosti, smatra Dartel, koje su s jedne strane obrambena reakcija Pravoslavne Crkve i s druge strane nesređenost Katoličke Crkve.

Slavska dimenzija, kako piše Dartel, posebno 30-ih godina 20. stoljeća nije mogla doći do izražaja budući da se i sama Katolička crkva u Hrvatskoj povukla na nacionalnu razinu. Kako se može vidjeti, i sama Pravoslavna crkva je to ostvarila izvan države Jugoslavije s pravoslavnim slavenskim narodima, a ne sa katoličkim što se smatra prvim diskontinuitetom. Drugi diskontinuitet bi bio dogmatsko vrednovanje pravoslavlja. Posljedica je tih okolnosti da ćirilometodska ideja sve više postaje katolička unijatska koncepcija budući da je njezina otvorenost prema pravoslavlju povijesnim okolnostima bila ugušena. Na kraju Dartel zaključuje kako su za kraj ćirilometodske ideje krive Pravoslavna i Katolička crkva povlačenjem u nacionalne okvire.⁹⁷

3.2. Tumačenje ćirilometodske ideje

Kao što smo već bili spomenuli, ćirilometodska ideja doživjela je jak interes u vrijeme tisućljetne obljetnice djelovanja i smrti slavenskih apostola Ćirila i Metoda. Počeo se tada stvarati ćirilometodski pokret koji nastojao ujediniti crkvu i južne Slavene. No, koliko je zaista postojao cilj ujediniti crkvu ili je to samo bio paravan za političkim težnjama? Mnogi će reći kako su postojale političke težnje u to vrijeme što je i razumljivo s obzirom na događaje u drugoj polovici 19. stoljeća. Sjedinjenje crkava je se činilo kao idealno rješenje za

⁹⁵ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 65

⁹⁶ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., citat str. 65-66

⁹⁷ Geert Van Dartel, Ćirilometodska ideja i svetosavlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 65-66

postizanje viših političkih ciljeva.⁹⁸ No Janko Oberški u svom članku „*Katolički pokret i ćirilometodska ideja*“ navodi kako se ćirilometodski pokret odvojio od bilo kakvih nacionalnih političkih ciljeva, te se isključivo bazirao na svoja religiozna stajališta.⁹⁹

Dalje objašnjava kako ispravno tumačiti ćirilometodsku ideju dajući nekoliko smjernica. Kao prvo navodi obnovu vjerskog i moralnog života u katoličkom duhu kod slavenskih naroda koji su ostali u krilu prave Kristove crkve. Drugo, nastojanje oko vjerskog i moralnog preporoda slavenskih naroda da crkva postane živi ud tijela Kristovog obnovom crkvenog jedinstva sa rimskom stolicom. Naravno, takvo jedno razumijevanje ćirilometodske ideje činilo se prihvatljivim za jednog katolika. Pravu promjenu unutar crkve može donijeti težnja za duhovnom obnovom. S obzirom da se crkva nalazi u jednom poganskom svijetu, ona treba biti svjetlo i primjer svima u jedinstvu i ljubavi.¹⁰⁰ Oberški zatim navodi tri smjernice omladinskog katoličkog pokreta kako poprimiti karakter ćirilometodske ideje, s obzirom da žive u neposrednom dodiru sa slavenskom kulturom i pravoslavljem: 1. preporod u Kristu, 2. snošljivost između staleža, 3. sporazum među narodima. Upravo zbog dodira sa slavenskom kulturom nemoguće je biti indiferentan prema pravoslavicima.¹⁰¹

Obnovu katoličkog života i težnju ka duhovnim trebaju vidjeti i pravoslavci tako da zajedno sa katolicima mogu težiti prema istom cilju. Pravoslavce neće privući jedan katolik koji živi nemoralno i koji gleda samo na svoje. Privući će ga prvenstveno promjena pojedinca ili određene skupine. Ista je situacija obratno. Kao što možemo vidjeti sve je uzajamno povezano i tiče se jedne i druge strane. Pravo jedinstvo će doći tek onda kada dođe do prave duhovne promjene unutar crkava. Oberški daje zanimljivu izjavu: „*Pojam ćirilometodske ideje za promicanje crkvenog jedinstva isključuje svaki pokušaj prisilne akcije za ujedinjenje pravoslavnih s katoličkom crkvom, bila ta akcija fizička ili moralna. Ćirilometodski pokret*

⁹⁸ Profesorica Gross nam u svojem istraživanju, u knjizi *Vijek i djelovanje Franje Račkog*, odlično objašnjava situaciju, odnosno utjecaj politike na ideju. Govoreći o Strossmayeru i Račkom te njihovom pokušaju da provedu ćirilometodsku ideju, Gross navodi slijedeće: „*Međutim, često je posrijedi i političko pitanje jer je dio svećenstva bio u opoziciji i jer se nadbiskup Mađar Mihalović prilagođavao režimskim interesima. On je, kako misle Strossmayer i Rački, na taj način žrtvovao probitak Katoličke crkve.*“ Gross 449 (2004)

⁹⁹ Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., str. 546

¹⁰⁰ Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., str. 546-547

¹⁰¹ Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., str. 547

*stoji s obzirom na ovu svoju zadaću na čelu potpune slobode savjesti prema najdubljem unutrašnjem uvjerenju pojedinca.*¹⁰²

Jedan od razloga neispravnog shvaćanja ćirilometodske ideje, objašnjava Oberški, jest nepoznavanje ćirilometodske ideologije. Ne traži se dakle srž ideje već se ideju tumači površno bez ikakvog vjerskog karaktera, stoga krivo tumačenje i dovodi do političkog karaktera, odnosno do zamisli kako je ćirilometodska ideja politički pokret. Time ujedno dolazi do tumačenja kako je to katolički pokret koji u sebi krije nacionalistička obilježja, smatra Oberški, te nastavlja kako je krivo tumačenje svih onih koji tumače Ćirila i Metoda kao slavenske nacionaliste. To je dakako nemoguće jer se ideja nacionalizma u njihovo vrijeme nije pojavila, a da kojim slučajem šire nacionalizam onda bi kao Grci radili za grčke nacionalne interese, komentira Oberški, dodajući kako je takvo što apsurdno i pomišljat.¹⁰³

„Naprotiv, sv. braću vodila je u njihovom misijonarskom radu među Slavenima nada sve ideja transcendentnog univerzalizma katoličke Crkve koja objeručke prigrljuje sve narode bez razlike jezika, narodnosti, i kulture na svoje materinje grudi, da ih privede u Kristovo kraljevstvo.“¹⁰⁴

¹⁰² Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., citat str. 549

¹⁰³ Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., str. 545

¹⁰⁴ Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927., citat str. 546

4. Zaključak

Kao što sam ranije u istraživanju govorio, ne možemo opisivati i interpretirati ćirilometodsku ideju a da pri tom ne naiđemo na određene probleme zbog toga što takva tema, odnosno ideja, nije dovoljno jasno razgraničena zbog svoje širine. Govoriti o ćirilometodskoj ideji u 19. stoljeću možemo se bazirati na političko-kulturnoj ideji ili crkvenoj-unijatskoj ideji. U svojem istraživanju sam naveo Dartela koji smatra kako se ćirilometodska ideja najprije odnosila na crkveni sadržaj odnosno na crkvu, a tek kasnije se odrazilo na politiku. Težini istraživanja ove teme dodatno doprinosi što nije sistematski obrađena. No zahvaljujući istraživačima poput Dartela, Gross i mnogih drugih ova tema nam djeluje razumljivije. U prvom redu smatram kako su navedeni istraživači zaista precizno posvetili svoja istraživanja ovoj tematici istražujući čitavi kontekst ćirilometodske ideje. Tako smo u radu mogli čitati istraživanja profesorice Gross koja vrlo jasno piše o Franji Račkom i Josipu Juraju Strossmayeru, te njihovim problemima s kojima su se susretali nastojeći oživjeti ćirilometodsku ideju. Ne treba dakako izostaviti ni Ivanku Petrović koja je precizno istražila djela Franje Račkog. No dva glavna istraživača na kojima se bazira ovaj rad jesu Dartel i Gross.

Od druge polovice 19. stoljeća interes za ćirilometodsku ideju dobiva mladi znanstvenik Franjo Rački, koji je slušajući predavanja Palackyog, Šafarika i drugih u Beču počeo sve više iskazivati interes za ćirilometodsku ideju. Iako se u to vrijeme ideja smatrala svojevrsnom utopijom, Rački zajedno sa đakovačkim biskupom Strossmayerom odlučio provesti ideju u djelo. Naravno, nisu imali lagan zadatak i često su u svojim stavovima bili krivo interpretirani. No kako bilo, odlučno su se borili ne bi li sjedinili crkvu, zatim i narode.

Kršćanstvo se od samog početka, odnosno od dolaska na ove prostore podijelilo zapadnolatinsku te istočnobizantsku stranu. Tako su Hrvati izabrali zapadnolatinsku, a Srbi istočnobizantsku stranu. Svaki od tih naroda se već tada poistovjetio sa svojom konfesijom. Pokatoličenje se u sjeverozapadnom djelu Balkana dogodilo nedugo nakon crkvenog raskola, dok su protukatolička usmjerenja jugoistočnog Balkana nastala tek tri stoljeća kasnije. Takva podjela je bila daleko više izraženija u 19. stoljeću, u razdoblju oblikovanja nacionalnog identiteta. O takvoj podjeli je bilo govora u ovom radu, a detaljnije je to istražio profesor Stančić u svojoj knjizi „*Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*“.

U to je vrijeme stvaranja nacija, u 19. stoljeću, kršćanstvo imalo veliku ulogu i bila je velika potreba za stvaranjem nezavisne crkvene organizacije. Znanstvenici 19. stoljeća su stoga nalazili idole u Ćirilu i Metodu. Važno je napomenuti kako veliki crkveni raskol u vrijeme Ćirila i Metoda nije postojao, premda su i onda postojale nesuglasice Carigrada i Rima. Naime Konstantin Veliki je 330. godine prebacio sjedište carstva u Bizant. A 395. godine je došlo do konačne podjele Rimskog carstva na dva dijela. Tada je car Teodozije I darovao svom sinu Arkadiju Istok, a drugome sinu Honoriju Zapad. Zapadni dio carstva se bazirao na latinskom jeziku i kulturi, dok se istočni dio carstva bazirao na grčkom jeziku i kulturi, što je dakako utjecalo na bogoslužja i na teologiju Istoka i Zapada.

Tek nepunih dva stoljeća nakon njihove smrti, 1054. godine, došlo je do podjele crkve, na Katoličku i Pravoslavnu. Ono što je njihova zadaća u 9. stoljeću bila jest širenje kršćanstva na ovim područjima te držanje mise na slavenskom jeziku. U duhu toga je Konstantin sastavio posebno pismo za Slavene, glagoljicu. Braća su dakle imali misiju širiti kršćanstvo među Slavenima i stvoriti jedinstvenu crkvu na ovim područjima, a s obzirom da su rodom iz Soluna gdje se priča slavenski, bili su adekvatni za takav pothvat. Upravo zato se smatraju uzorom kršćanstva i primjerom jedinstvene crkve na ovim područjima. Ne čudi stoga što će ta ideja u 19. stoljeću, u vrijeme 1000. obljetnice života i rada sv Ćirila i Metoda oživjeti. Oni su ipak predstavnici slavenske kulturne osnove, te zaštitnici kulturnog i narodnog identiteta.

Kao što je i Dartel u svojim istraživanjima navodio, kršćanstvo kao ideja za ujedinjenjem teško je moglo opstati zbog gotovo svih događaja u 19. stoljeću. Stvaranje nacionalnih država, prelazak iz feudalnog u kapitalistički sustav, buđenje revolucionarnog duha, sve je utjecalo na razvoj crkve u 19. stoljeću. Ćirilometodska ideja se činila tada kao jedno osvježenje koje je među hrvatskim teolozima budila određenu nadu u bolju crkvenu budućnost. Josip Juraj Strossmayer, Vatroslav Jagić, Franjo Rački, samo su neki od imena nositelja ćirilometodske ideje u 19. stoljeću. Enciklikom Grande munus, ćirilometodska ideja dobiva novo pozitivno značenje na razini Katoličke crkve. Cilj ideje je bio ujedinjenje Crkve te buđenje vjernika koje će duhovno osvijestiti kršćane u svom osobnom duhovnom životu.

Nositelji ćirilometodske ideje u 19. stoljeću u potpunosti negiraju politički cilj. Za njih politika nije bila važna, već crkva i crkveno jedinstvo. Kroz ćirilometodsku ideju su htjeli popularizirati crkvu i njezinu tradiciju spajajući katoličanstvo s pravoslavljem i obratno. Najveća zapreka u svemu, u jedinstvu jest dakako bilo različito shvaćanje crkve. No, htjeli ili ne htjeli, politika je svakako odigrala svoju ulogu. Ispreplitanje religije i politike sa

političkim i nacionalnim dimenzijama itekako je utjecalo na razvoj ćirilometodske ideje. Ćak što više, zaustavilo je ideju u njezinom cilju.

Priznavanje papinog autoriteta od strane Pravoslavne crkve ćinila se kao najveća prepreka u razvoju ćirilometodske ideje. S druge strane, Katolićka crkva je bila nepopustljiva prema papinoj nepogrešivosti jer je za Katolićku crkvu papa simbol jedinstva, tradicije i kulture. Źelja Raćkog i Strossmayera bilo je ujedinenje svih juŹnih Slavena. Prilikom u tome su vidjeli u ćirilometodskoj ideji kao glavni temelj ka ujedinenju. Smatrali su ukoliko ujedine Crkvu, pomirit će razlike meću narodima, odnosno meću juŹnim Slavenima. No srpska je Pravoslavna crkva imala osjećaj kao da je crkveno jedinstvo, odnosno jedinstvo s Katolićkom crkvom napad na Pravoslavnu crkvu, stoga je najprije nastojala u jednu cjelinu ujediniti srpske pravoslavne crkve. Ćirilometodska ideja u 19. stoljeću je tako stalno nailazila na prepreke i nesuglasice, a često kao što je bilo govora u radu i krive interpretacije.

Dakle da zaključim, ćirilometodska ideja u 19. stoljeću je u svom cilju nastojala ujediniti Crkvu te obnoviti crkveni Źivot pojedinca. Ćiril i Metod su bili kao most, odnosno poveznica istoćne i zapadne kulture, a ne kao poveznica razjedinjene Crkve, jer kao što sam rekao, crkveni se raskol dogodio gotovo dva stoljeća nakon njihove smrti. Svaka na svoj naćin i Katolićka i Pravoslavna crkva su kritizirali ćirilometodsku ideju; za katolike su ćirilometodijanci bili nepopustljivi u svojim naumima i obratno. Ćesto su se zagovornici ćirilometodske ideje krivo interpretirali što je dodatno oteŹavalo provođenje ideje. 19. stoljeće je stoljeće velikih promjena i promatrati ćirilometodsku ideju u tom stoljeću je veliki i nimalo lagan zadatak. MoŹda opet jednog dana naće osoba koja će pokušati provesti u djelo ćirilometodsku ideju, a do tada nam ostaje proućavati povijest i srŹ ćirilometodske ideje.

5. POPIS LITERATURE

Primarna literatura

1. Geert Van Dartel, *Ćirilometodska ideja i svetosavlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.
2. Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Novi Liber, Zagreb, 2004.
3. Mirjana Gross-Agneza Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, Globus nakladni zavod, Zagreb, 1992.
4. Ivanka Petrović, *Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-Methodiane*, Papers and Proceedings of the Department of Historical Research of the Institute of Historical and Social Research of Croatian Academy of Sciences and Arts, Vol.9 March 1979. (hrcak.srce.hr)
5. Janko Oberški, *Katolički pokret i ćirilometodska ideja*, Bogoslovska smotra, Vol.14 No.4 Svibanj 1927. (hrčak.srce.hr)
6. Leonard Tandarić, *Sveti Ćiril i Metodije-Novi pristup evangelizaciji*, Bogoslovska smotra, Vol.55 No.3-4 Veljača 1986. (hrčak.srce.hr)
7. Nikša Stančić: *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb, 2002
8. Karol Wojtila., *Sveti Ćiril i Metod Suzaštitnici Evrope*, CRKVA U SVIJETU, Vol.16 No.1 Ožujak 1981. (hrčak.srce.hr)
9. Antun Šundalić, *Konfesionalna pripadnost- religijsko ili političko obilježje*, Društvena istraživanja, Vol.4 No.6 (20) Studeni 1995. (hrčak.srce.hr)
10. Franjo Šanjek, *Ćirilometodska baština u Hrvata*, Croatica Christiana Periodica, Vol.7 No.12 December 1983. (hrcak.srce.hr)
11. Biserka Grabar, *Kult Ćirila i Metodija u Hrvata*, Slovo sv.36 1986. 141-145. (hrčak.srce.hr)
12. Mile Bogović, *posljedice politizacije glagoljice u 19. stoljeću* , Matica hrvatska, (http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/805/bratula%20zbornik%20bogovic.pdf)

Literatura za daljnje proučavanje

1. Marija Agnezija Pantelić, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.
2. Franc Grivec, *Sveti Ćiril i Metod: slavenski blagovjesnici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
3. Viktor Novak, *Franjo Rački u govorima i raspravama*, Hrvatski štamparski zavod, 1925.
4. Franko Mirošević, *Hrvatska i svijet u XVIII. i XIX. stoljeću*, Školska knjiga, Zagreb, 1994.
5. Darko Dukovski, *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća*, Alinea, Zagreb, 2005.
6. Petar Korunić, Jugoslavenska/južnoslavenska ideja. Sudbina jedne enciklopedijske studije iz 1988. godine, *Scrinia Slavonica*, Vol.9 No.1 Listopad 2009. (hrčak.srce.hr)